

بررسی ویژگی‌های مهاجران کشور به تفکیک استان

طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰*

قربان حسینی^۱

ولی‌اله رستمعلی‌زاده^۲

چکیده

هدف این مقاله، بررسی ویژگی‌های مهاجران به تفکیک استان طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰ می‌باشد. روش تحقیق در این پژوهش، تحلیل ثانویه داده‌های مهاجرت در سرشماری سال ۱۳۹۰ است. طی دوره مذکور ۵۵۳۴۶۶۶ نفر محل سکونت خود را ترک کرده و در محلی غیر از محل اقامت قبلی خود ساکن شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد نسبت مهاجر به جمعیت در دوره مذکور، ۷۶ نفر در هزار بوده است. از کل مهاجرین کشور ۵۶ درصد مهاجرین داخل استانی، ۳۶ درصد بین استانی، ۲ درصد خارج از کشور و ۶ درصد اظهار نشده بوده‌اند. استان تهران از استان‌هایی است که بالاترین تعداد مهاجران وارد شده و خارج شده را داشته و بعد از آن استان‌های خراسان رضوی، فارس، اصفهان است. اکثر مهاجران خارج شده از استان‌ها وارد استان‌های همجوار شده‌اند. اکثر مهاجران مرد و از بین جوانان ۲۹-۱۵ ساله که در سن فعالیت و به دنبال اشتغال و تحصیل هستند، بوده است. علت عمده مهاجرت در استان‌های کشور پیروی از خانوار و در بعضی از استان‌ها عامل اشتغال، تحصیل، انجام یا پایان خدمت و وظیفه و دستیابی به مسکن مناسب‌تر بوده است. مدت زمان اقامت بیشتر مهاجران وارد شده به استان‌ها کمتر از ۲ سال بوده است.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های مهاجران، مهاجران بین استانی، مهاجران داخل استانی، دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

* این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان "مطالعه مهاجرت‌های داخلی و شناخت قطب‌های مهاجرتی در دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰" با شماره ۲۱/۸۸۶۴ بوده که در مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور انجام شده است.

۱- کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی و کارشناس پژوهشی گروه مهاجرت، شهرنشینی و توزیع فضایی جمعیت مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور

۲- عضو هیأت علمی گروه مهاجرت، شهرنشینی و توزیع فضایی جمعیت مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور

مقدمه

مهاجرت را می‌توان پدیده پیچیده‌ای دانست که با زمان، فرهنگ و شرایط اقتصادی در ارتباط است. به‌عنوان یک نوع تطبیق و سازگاری اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و تحولات فرهنگی که از جریان تغییرات جمعیتی ناشی می‌شود، در سطح محلی، ملی و یا بین‌المللی پدید می‌آید (شیخی، ۱۳۷۹: ۱۵۹). علل و زمینه‌های مهاجرت شامل، عوامل اقتصادی (درآمد، اشتغال، تصرف زمین)، عوامل جمعیتی (سن، جنس، وضع تأهل)، عوامل مربوط به شیوه زندگی، سطح تحصیلی و فرصت‌ها، خدمات ترابری و ارتباطات، خدمات اجتماعی و وسائل تفریحی است (لهسایی زاده، ۱۳۷۲: ۲۳). مهاجرت داخلی پدیده‌ای است که امروزه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به شدت جریان دارد و می‌توان آن را از اثرات تبعی صنعتی شدن و توسعه صنعتی دانست که از قرن گذشته میلادی تاکنون روند فزاینده‌ای را در پی داشته است. مهمترین عوامل این پدیده که به‌عنوان جریانی جهانی و همه‌گیر در تمام کشورها (اعم از صنعتی و غیرصنعتی) تداوم دارد، به دو دسته عوامل جاذب شهرها که نتیجه مستقیم زندگی صنعتی است و در مقابل عوامل دافعه روستا تقسیم می‌شود و طبیعی‌ترین اقدام روستائیان یعنی مهاجرت به شهرهای بزرگ را رقم زده است (اصلانی، ۱۳۸۵: ۴۵).

مهاجرت و چگونگی توزیع مجدد جمعیت در داخل کشور یکی از اساس‌ترین عواملی است که سیاست‌گذاران اقتصادی- اجتماعی جامعه برای کنترل جمعیت و جهت دادن به جابجایی‌های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب‌های اقتصادی به آن توجه دارند. در زمینه بررسی‌های دموگرافیک نیز، تحقیق درباره تغییرات حاصل از مهاجرت در جمعیت هر منطقه بسیار ضروریست (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۶: ۱). مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده و به‌دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی، آثار سریع و کوتاه مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند و تعادل و یا عدم تعادل‌هایی را در جمعیت‌های تحت تأثیر خود به‌وجود بیاورد (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱). بنابراین مهاجرت مهمترین عامل خارجی تغییر تعداد و ساختار جمعیت است. حرکات و جابه‌جایی جمعیت در داخل یک کشور می‌تواند حداقل در برخی از دوره‌های زمانی موجب عمران و آبادی و یا رکود و عقب ماندگی شود. امروزه برخی از مسائل و مشکلات کشورهای در حال توسعه را به چگونگی مهاجرت‌های داخلی آنها نسبت می‌دهند (زنجانی، ۱۳۷۱: ۱۷۷). مهاجرت‌های داخلی بسته به اوضاع و احوال خاص کشورها از هم متمایز می‌شوند و ممکن است در برخی از کشورها بعضی از انواع آن اهمیت و شدت بیشتری داشته باشند (همان، ص ۱۸۵).

بنابراین مطالعه مهاجرت‌های داخلی در جمعیت‌شناسی در وهله نخست به‌منظور شناخت تعداد مهاجران و سپس به دست آوردن آگاهی‌های لازم درباره ویژگی‌های جمعیتی، فرهنگی و اقتصادی آنان صورت می‌گیرد و هدف از آن تعیین اثر مهاجرت در تغییر و تحول جمعیت است. شناخت مبدأ و مقصد مهاجران و طول مدت مهاجرت نیز از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار

است (زنجان، ۱۳۷۱: ۱۸۶). مهاجرت دارای پیامدهای متعددی از جهت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و جمعیت‌شناختی است. یکی از پیامدهای جمعیت‌شناختی آن، تغییراتی است که در ساختار سنی و جنسی ایجاد می‌نماید. در تحرکات جغرافیایی، عامل سن نقش عمده‌ای دارد. معمولاً، از سنین رشد که افراد (به‌ویژه مردان) قابلیت و توانایی کار، ازدواج یا تمایل به ادامه تحصیلات در شهرهای بزرگتر و سایر نقاط را می‌یابند جابجایی مکانی و تغییر محل اقامت شروع می‌شود، به طوری که در برخی از گروه‌های سنی درصد قابل توجهی از افراد در محلی غیر از محل تولد خویش اقامت دارند (امانی ۱۳۸۰: ۴۰). بررسی‌های داخلی و خارجی که درباره مهاجرت انجام شده، توافق دارند که تمایل و تصمیم‌گیری برای مهاجرت با سن، جنسیت و تحصیلات همبستگی دارد (اوبرای، ۱۳۷۰: ۸۲).

همانطور که گفته شد مهاجرت یکی از عوامل مهم تغییر دهنده تعداد و ترکیب سنی و جنسی جمعیت است که بر توزیع جمعیت در استان‌ها تأثیرگذار است. از آنجا که خیل عظیمی از جمعیت کشور در طی یک دوره سرشماری دچار جابجایی می‌شود و این جابجایی در داخل کشور انجام می‌گیرد بنابراین مطالعه مهاجرت داخلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین در این مقاله به مطالعه ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی مهاجران داخلی به تفکیک استان پرداخته می‌شود و همچنین درصدد است تا به این سوالات که، تعداد و درصد مهاجران (مهاجران وارد شده داخل استانی و بین استانی، و خارج شده) و خالص مهاجرت در کل کشور و به تفکیک استان طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ چگونه بوده است؟ وضعیت مهاجرپذیری و مهاجرفرستی در استان‌های کشور طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ به چه صورتی است؟ وضعیت مهاجران برحسب سن، جنس، علت مهاجرت و مدت اقامت مهاجران طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ به چه صورتی است؟ پاسخ دهد.

پیشینه تحقیق

نوراللهی (۱۳۸۹)، در مطالعه مهاجرت دوره‌های بین سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ نشان داد که در فاصله سال‌های مزبور ۱۲۱۴۸۱۴۸ نفر در کشور جابجا شده‌اند و یا از خارج کشور وارد شده‌اند که محل اقامت قبلی ۹۷ درصد داخل کشور، ۲/۱۴ درصد خارج از کشور و ۰/۸۵ درصد اظهار نکرده‌اند. از مجموع مهاجران داخلی کشور ۴۷۷۴۰۴۱ نفر در بین استان‌های کشور و ۷۰۰۹۷۳۳ نفر در داخل استان‌های محل زندگی خود جابجا شده‌اند. از مجموع مهاجرانی بین استانی، بیشترین تعداد به استان تهران و کمترین برای استان کهگیلویه و بویراحمد است. در سال ۱۳۸۵، ۱۲ استان کشور مهاجرپذیر و ۱۸ استان دیگر مهاجرفرست بوده‌اند. ۱۲ درصد از مهاجران آذربایجان شرقی وارد تهران شده که بیشترین تعداد مهاجران وارد شده به این استان است.

قاسمی اردهایی و حسینی‌راد (۱۳۸۷)، در پژوهشی که انجام دادند، به این نتایج رسیدند که ۱۶ درصد جمعیت کشور ایران در داخل قلمرو سیاسی کشور جابجا شده‌اند. این درصد نسبت به دوره ۷۵-۱۳۶۵ (۱۴ درصد) ۲/۷ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۷۵ حدود ۳۵ درصد از مهاجرت‌های داخلی در بین استان‌های کشور و بقیه در درون استان‌ها صورت گرفته بود، در صورتی که در سال ۱۳۸۵ سهم مهاجرت‌های بین استانی به ۴۱ درصد افزایش یافته است. بیشترین مهاجران وارد شده و خارج شده در سرشماری ۱۳۸۵ به استان تهران اختصاص داشته است. به طوری که حدود ۳۰ درصد مهاجران بین‌استانی، استان تهران را به‌عنوان مقصد مهاجرت خویش انتخاب کرده و ۱۷ درصد از مهاجران استان تهران بوده است. علت‌های مهاجرت بیان شده در این پژوهش نشان می‌دهد که با کنار گذاشتن علت "پیروی از خانوار" که بیشتر یک امر تبعی است، عمده‌ترین علت‌ها در سه عامل اشتغال (جستجوی کار، انتقال شغلی و جستجوی کار بهتر)، تحصیل و خدمت وظیفه خلاصه شده است. بررسی مهاجران از لحاظ مدت اقامت نشان می‌دهد که مدت اقامت کمتر از پنج سال (۶۶ درصد) درصد بیشتری را نسبت به مدت اقامت پنج سال و بیشتر دارد. برحسب مقیاس‌بندی سالیانه، مدت اقامت کمتر از یک‌سال با ۲۱ درصد سهم بیشتری را نسبت به سایر دوره‌های زمانی داشته است. پس در مهاجرت‌های داخلی انجام شده طی دوره ۸۵ - ۱۳۷۵ سهم مهاجرت‌های کوتاه مدت بیشتر از مهاجرت‌های بلند مدت است.

زنجانی (۱۳۸۰)، در بررسی مهاجرت‌های بین استانی در ایران نشان داده است که بر اساس سرشماری ۱۳۶۵ از ۴ میلیون و ۸۹۳ هزار مهاجر داخلی، ۳۳ درصد داخل شهرستان‌های محل تولد خود، ۲۸/۷ درصد در بین شهرستان‌های استان و ۳۸/۳ درصد در بین استان‌های مختلف جابجا شده‌اند. در بین استان‌های کشور استان هرمزگان با ۶/۵ درصد، کمترین نسبت جابجایی بین شهرستان‌های استان را دارا بوده، در مقابل سهم مهاجران بین استانی در آن بسیار بالاست و به ۶۷/۲ درصد کل مهاجران وارد شده می‌رسد. در استان ایلام ۵۵/۲ درصد مهاجران وارد شده را مهاجران داخل استانی تشکیل داده و در صدر استان‌های کشور قرار دارد. استان کردستان با ۱۰/۴ درصد کمترین نسبت از مهاجران بین استانی در مقایسه با دیگر استان‌ها داراست. تهران با ۳۹/۶ درصد بیشترین تعداد از مهاجران را به‌خود جلب کرده است و موازنه مثبت خالص مهاجرتی آن در دوره ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ بالغ بر ۴۷۶ هزار نفر بوده است. در مقابل آن خوزستان قرار داشته و با بیش از ۳۴۹ هزار نفر مهاجرفرستی و ۲۲۷ هزار نفر موازنه منفی مهاجرتی در صدر استان‌های مهاجرفرست قرار داشته است. آذربایجان شرقی با ۲۲۵ هزار نفر موازنه منفی مهاجرت مهم‌ترین استان مهاجرفرست کشور به حساب می‌آید.

در سرشماری ۱۳۷۵ درصد مهاجران بین استانی نسبت به دوره قبل کاهش یافته و از ۳۸/۳ در سرشماری ۱۳۶۵ به ۳۴/۹ درصد در سرشماری ۱۳۷۵ رسیده است. بر اساس آمارهای ۱۳۷۵ تنها ۶ استان از مجموع ۲۶ استان کشور مهاجرپذیر بوده‌اند. تهران با موازنه مثبت ۳۵۰ هزار

نفر، بیشترین تعداد مهاجرپذیری را داشته و استان های اصفهان، خوزستان، قم، سمنان و یزد در مرتبه های بعدی قرار گرفته بودند. خوزستان به خاطر بازگشت مهاجران سال های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ دارای موازنه مثبت مهاجرتی است. به رغم فزونی مهاجران وارد شده این استان بر مهاجران خارج شده در فاصله سال های ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ نباید آن را استانی مهاجرپذیر تلقی کرد. آذربایجان شرقی همچنان مهمترین استان مهاجرفرست بوده و استان های کرمانشاه، لرستان، همدان و اردبیل در مرتبه های بعدی جای داشتند. استان های آذربایجان شرقی، همدان و اردبیل استان های سنتی مهاجرفرست بوده اند (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۰۵-۱۰۰).

تومیتا و هیواشی^۱ (۲۰۰۶) به بررسی تأثیر حجم جمعیت مبدأ و مقصد در جابجایی های بین استانی در ژاپن پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که در ژاپن حجم جمعیت مقصد، تأثیری مثبت و قوی در مهاجرت بین استانی داشته و استان های پر جمعیت نقاط جذب جمعیت هستند.

روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این مقاله، از نوع توصیفی و تحلیل ثانویه می باشد که از داده های سرشماری سال ۱۳۹۰ برای بررسی ویژگی های جمعیتی و اجتماعی مهاجران داخلی استفاده شده است.

در این مقاله از شاخص های نسبت مهاجر به جمعیت، میزان مهاجرفرستی، میزان مهاجرپذیری، خالص مهاجرت، میزان خالص مهاجرت و نسبت جنسی استفاده شده است.

نسبت مهاجر به جمعیت: برای محاسبه این شاخص ابتدا تعداد مهاجران را به کل جمعیت میان دوره (جمعیت سرشماری قبلی + جمعیت سرشماری بعدی تقسیم بر ۲) تقسیم و در عدد ۱۰۰۰ ضرب می کنیم.

$$\text{نسبت مهاجر به جمعیت} = \frac{\text{کل مهاجران}}{\text{جمعیت میان دوره}} \times 1000$$

میزان مهاجرفرستی: عبارت است از نسبت همه افرادی که منطقه ای خاص را طی دوره زمانی مشخص ترک می کنند، به تعداد کل جمعیت آن منطقه در میانه همان دوره زمانی، ضرب در هزار (زنجانی، ۱۳۷۶: ۲۱۳).

$$\text{میزان مهاجرفرستی} = \frac{\text{تعداد کل مهاجران خارج شده}}{\text{جمعیت میان دوره}} \times 1000$$

که اگر حاصل آن را بر طول دوره سرشماری (۵ سال) تقسیم کنیم، میزان مهاجرفرستی سالانه به دست می آید.

1- Tomita & Hayashi

میزان مهاجرپذیری: عبارت است از نسبت افرادی که طی دوره زمانی مشخص به منطقه‌ای خاص وارد می‌شوند، به تعداد کل جمعیت آن منطقه در میانه همان دوره زمانی ضرب در هزار (همان: ۲۱۴).

$$\text{میزان مهاجرپذیری} = \frac{\text{تعداد کل مهاجران وارد شده}}{\text{جمعیت میان دوره}} \times 1000$$

که اگر حاصل آن را بر طول دوره سرشماری (۵ سال) تقسیم کنیم میزان مهاجرپذیری سالانه به دست می‌آید.

خالص مهاجرت: عبارت است از حاصل تفریق تعداد افرادی که طی دوره زمانی معین وارد منطقه مشخصی می‌شوند ((وارد شدگان) I) از تعداد افرادی که منطقه مذکور را طی همان دوره زمانی ترک می‌کنند ((خارج شدگان) E). اگر این دو رقم با هم برابر باشند یعنی ($I=E$) خالص مهاجرت برابر با صفر می‌شود. اگر تعداد مهاجران وارد شده بیش از مهاجران خارج شده باشد یعنی ($I > E$) خالص مهاجرت مثبت و چنانچه تعداد مهاجران خارج شده بیش از مهاجران وارد شده باشد ($I < E$) خالص مهاجرت منفی خواهد بود. اگر حاصل خالص مهاجرت مثبت باشد بیانگر مهاجرپذیر بودن منطقه و اگر منفی باشد نشان‌دهنده مهاجرفرست بودن منطقه است (همان: ۲۱۴).

مهاجرت به خارج - مهاجرت به داخل = خالص مهاجرت

میزان خالص مهاجرت: عبارت است از تقسیم خالص مهاجرت (حاصل تفریق تعداد افرادی که طی دوره زمانی معین وارد منطقه مشخصی می‌شوند (I^1)) از تعداد افرادی که منطقه مذکور را طی همان دوره زمانی معین ترک می‌کنند (E^2))، بر جمعیت میان دوره، ضرب در ۱۰۰۰. اگر این دو رقم با هم برابر باشند یعنی ($I=E$) میزان خالص مهاجرت برابر با صفر می‌شود. اگر تعداد مهاجران وارد شده بیش از مهاجران خارج شده باشد یعنی ($I > E$) این میزان مثبت و چنانچه تعداد مهاجران خارج شده بیش از مهاجران وارد شده باشد ($I < E$) این میزان منفی خواهد بود. اگر حاصل میزان خالص مهاجرت مثبت باشد بیانگر مهاجرپذیر بودن منطقه و اگر منفی باشد نشان‌دهنده مهاجرفرست بودن منطقه است (همان: ۲۱۴).

$$\text{میزان خالص مهاجرت} = \frac{\text{مهاجران خارج شده} - \text{مهاجران وارد شده}}{\text{جمعیت میان دوره}} \times 1000$$

که اگر حاصل آن را بر طول دوره سرشماری (۵ سال) تقسیم کنیم، میزان خالص مهاجرت سالانه به دست می‌آید.

۱ - Immigration

۲ - Emigration

ناخالص مهاجرت: عبارت است از حاصل جمع تعداد افرادی که طی دوره زمانی معین وارد منطقه مشخصی می‌شوند (وارد شدگان) (I) با تعداد افرادی که منطقه مذکور را طی همان دوره زمانی ترک می‌کنند (خارج شدگان) (E).

میزان کل (ناخالص) مهاجرت: عبارت است از تقسیم ناخالص مهاجرت (حاصل جمع تعداد افرادی که منطقه مشخصی را طی دوره زمانی معین ترک می‌کنند (E) با تعداد افرادی که طی همان دوره زمانی وارد منطقه مذکور می‌شوند (I))، بر جمعیت میان‌دوره، ضرب در ۱۰۰۰.

$$\text{میزان ناخالص مهاجرت} = \frac{\text{مهاجران خارج شده} + \text{مهاجران وارد شده}}{\text{جمعیت میان‌دوره}} \times 1000$$

که اگر حاصل آن را بر طول دوره سرشماری (۵ سال) تقسیم کنیم میزان کل (ناخالص) مهاجرت سالانه به دست می‌آید.

نسبت جنسی: یک اصطلاح جمعیت‌شناسی است که، عبارت است از تعداد مردان در برابر هر صد نفر از زنان.

$$\text{نسبت جنسی} = \frac{\text{مردان}}{\text{زنان}} \times 100$$

یافته‌ها

روند تحولات حجم و نسبت مهاجرت‌های داخلی طی دوره‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰

جدول شماره ۱، روند تحولات نسبت مهاجر به جمعیت کشور (سهم مهاجران از کل جمعیت کشور در میان‌دوره) طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۳۵ را نشان می‌دهد. در دوره ۴۵-۱۳۳۵ در مقابل هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت کل کشور، ۱۴۹ نفر مهاجر در داخل کشور جابجا شده است. این روند در ۵۵-۱۳۴۵ افزایش یافته و به ۱۷۸ نفر رسیده است. در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۱۴۰ نفر رسیده و روند کاهشی داشته است. در این دوره شاهد افزایش تعداد مهاجران از لحاظ تعداد نسبت به سال ۱۳۵۵ هستیم اما چون حدود ۱۶ میلیون نفر به جمعیت افزوده شده نسبت مهاجر به جمعیت کاهش یافته است. در دوره‌های ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵، این نسبت افزایش و به ۱۸۶ نفر رسیده است. در دوره ۸۵-۱۳۷۵ بیشترین جابجایی مهاجران در همه دوره بوده است. در دوره ۹۰-۱۳۸۵ نسبت مهاجر به جمعیت به ۷۶ نفر مهاجر در برابر هر ۱۰۰۰ نفر از جمعیت کل کشور در میان سال رسیده است، که می‌توان یکی از دلایل آنرا به پنج‌ساله بودن دوره اشاره داشت.

جدول ۱. روند تحولات نسبت تعداد مهاجر به جمعیت کشور از سال ۱۳۹۰-۱۳۳۵

دوره	جمعیت میان دوره	تعداد مهاجران	نسبت مهاجر به جمعیت (طی دوره)
۱۳۳۵-۴۵	۲۲۰۱۶۸۱۴	۳۲۸۱۳۱۵	۱۴۹
۱۳۴۵-۵۵	۲۹۳۹۳۸۳۴	۵۲۲۴۷۹۰	۱۷۸
۱۳۵۵-۶۵	۴۱۴۶۶۳۲۸	۵۸۲۰۶۲۵	۱۴۰
۱۳۶۵-۷۵	۵۴۶۳۹۷۰۰	۸۷۱۸۷۷۰	۱۶۰
۱۳۷۵-۸۵	۶۵۲۷۵۶۳۵	۱۲۱۴۸۱۴۸	۱۸۶
۱۳۸۵-۹۰	۷۲۸۲۲۷۲۶	۵۵۳۴۶۶۶	۷۶

منبع: (مشفق، ۱۳۸۷ و مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

روند تحولات نسبت کل مهاجرین استان‌ها به کل جمعیت استان‌ها طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ آمده است. بیشترین نسبت مهاجر به هر هزار نفر از کل جمعیت استان، برای استان‌های البرز (۱۳۵)، خراسان جنوبی (۱۳۰)، بوشهر (۱۳۰)، و سمنان (۱۱۸) نفر است که نشان‌دهنده جابجایی زیاد جمعیت در این استان‌ها است. اما کمترین نسبت برای استان‌های لرستان (۴۲) و سیستان و بلوچستان (۴۱) نفر و این دو استان جزو استان‌های مهاجرپرست هم هستند (جدول ۲).

طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ مجموعاً ۵۵۳۴۶۶۶ نفر محل سکونت خود را ترک کرده و در محلی غیر از محل اقامت قبلی خود ساکن شده‌اند. از این تعداد، محل اقامت قبلی (۹۲/۰ درصد) داخل کشور، (۱/۹ درصد) خارج از کشور و (۶/۲ درصد) نیز محل اقامت قبلی خود را اظهار نکرده‌اند. بیشترین تعداد کل مهاجرین وارد شده (اعم از داخل استانی، بین استانی و خارج از کشور) به استان‌های کشور برای استان‌های تهران (۱۷/۷ درصد)، خراسان رضوی (۷/۴)، اصفهان (۶/۸)، فارس (۶/۶) و البرز (۵/۵) درصد، و کمترین برای استان‌های ایلام (۰/۸)، چهارمحال و بختیاری (۱/۰)، کهگیلویه و بویراحمد و قم (۱/۲) درصد است. از ۵۰۸۹۳۵۴ نفر مهاجر داخلی در کشور، (۳۵/۹ درصد) در بین استان‌های و (۵۶/۱ درصد) در داخل استان‌ها جابجا شده‌اند. بیشترین مهاجران داخل استانی برای استان‌های تهران (۱۶/۱ درصد)، خراسان رضوی (۸/۶)، فارس (۸/۲)، اصفهان (۶/۶) و خوزستان (۵/۲) درصد اما کمترین برای استان‌های قم (۰/۴)، ایلام و سمنان (۰/۸) درصد بوده است. بیشترین تعداد مهاجرین بین استانی به ترتیب برای استان‌های تهران، البرز، اصفهان و خراسان رضوی، و کمترین تعداد برای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، چهارمحال و بختیاری و ایلام است. بیشترین درصد مهاجران وارد شده خارج از کشور به ترتیب در استان‌های تهران، اصفهان، فارس و البرز و کمترین برای استان‌های خراسان شمالی، اردبیل، ایلام، زنجان، لرستان، کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری است. سهم مهاجرین خارج از کشور در استان‌های قم (۶/۰ درصد)، تهران (۴/۲ درصد)، یزد (۴/۱ درصد) و بوشهر (۳/۶ درصد) از کل مهاجرین است (جدول ۳).

جدول ۲. نسبت تعداد مهاجران وارد شده به استان ها به کل جمعیت استان ها طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۵ (تعداد به هزار نفر)

نام استان	۱۳۸۵-۱۳۹۰	
	تعداد مهاجران	نسبت مهاجر به جمعیت (طی دوره)
کل کشور	۷۲۸۲۲۷۲۶	۷۶
آذربایجان شرقی	۳۶۶۴۰۳۸	۵۷
آذربایجان غربی	۲۹۷۷۰۱۸	۶۰
اردبیل	۱۲۳۸۳۲۲	۵۷
اصفهان	۴۷۱۹۲۸۴	۸۰
البرز	۲۲۴۴۷۵۲	۱۳۵
ایلام	۵۵۱۶۹۳	۷۸
بوشهر	۹۵۹۶۰۸	۱۳۰
تهران	۱۱۷۶۴۳۸۳	۸۳
چهارمحال و بختیاری	۸۷۶۵۸۷	۶۲
خراسان جنوبی	۶۴۹۴۷۷	۱۳۰
خراسان رضوی	۵۷۹۳۷۴۱	۷۰
خراسان شمالی	۸۳۹۶۵۰	۹۷
خوزستان	۴۴۰۳۳۵۰	۵۵
زنجان	۹۹۰۱۶۸	۷۶
سمنان	۶۱۰۴۸۰	۱۱۸
سیستان و بلوچستان	۲۴۷۰۰۳۵	۴۱
فارس	۴۴۶۶۷۶۸	۸۲
قزوین	۱۱۷۲۳۸۳	۷۶
قم	۱۰۹۹۲۰۵	۶۲
کردستان	۱۴۶۶۹۰۱	۹۰
کرمان	۲۷۹۵۷۰۱	۶۰
کرمانشاه	۱۹۱۲۳۰۶	۵۹
کهگیلویه و بویراحمد	۶۴۶۴۶۴	۱۰۱
گلستان	۱۶۹۷۰۵۱	۸۹
گیلان	۲۴۴۲۸۶۸	۹۳
لرستان	۱۷۳۵۳۸۵	۴۲
مازندران	۲۹۹۸۱۸۸	۷۹
مرکزی	۱۳۸۲۶۰۸	۸۰
هرمزگان	۱۴۹۰۹۲۹	۸۱
همدان	۱۷۳۰۷۶۸	۶۳
یزد	۱۰۳۲۶۲۳	۱۰۰

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

بررسی الگوهای مهاجرت

جدول ۳. تعداد و درصد مهاجران داخلی و خارجی وارد شده به استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

نام استان	کل مهاجرین وارد شده	مهاجرین داخل استانی		مهاجرین بین استانی		مهاجرین خارج از کشور		اظهار نشده	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کل کشور	۵۵۳۴۶۶۶	۳۱۰۳۴۴۷	۵۶/۱	۱۹۸۵۹۳۷	۳۵/۹	۱۰۲۵۱۹	۱/۹	۳۴۳۷۹۳	۶/۳
تهران	۹۷۸۸۱۱	۴۹۸۲۷۴	۵۰/۹	۳۸۴۰۲۵	۳۹/۲	۴۱۰۳۹	۴/۲	۵۵۴۷۳	۵/۷
خراسان رضوی	۴۰۷۶۸۰	۲۶۷۷۷۴	۶۵/۷	۱۱۰۳۶۶	۲۷/۱	۵۱۰۹	۱/۳	۲۴۴۳۱	۶/۰
اصفهان	۳۷۷۰۹۷	۲۰۵۰۸۳	۵۴/۴	۱۴۰۴۹۵	۳۷/۳	۹۴۶۰	۲/۵	۲۳۰۵۹	۵/۸
فارس	۳۴۳۹۶	۲۵۳۸۴۷	۶۹/۷	۷۳۷۷۶	۲۰/۲	۹۳۲۴	۲/۶	۲۷۴۴۹	۷/۵
البرز	۳۰۳۸۵۰	۹۰۱۰۰	۲۹/۷	۱۹۲۷۷۰	۶۳/۵	۶۴۰۰	۲/۱	۱۴۵۸۰	۴/۸
خوزستان	۲۴۲۱۸۱	۱۶۲۳۰۰	۶۷/۰	۶۱۰۹۲	۲۵/۲	۱۱۲۹	۰/۵	۱۷۶۶۰	۷/۳
مازندران	۲۳۴۳۸۲	۱۴۲۰۴۳	۶۰/۱	۷۹۶۱۱	۳۳/۷	۱۶۵۳	۰/۷	۱۳۰۷۵	۵/۵
گیلان	۲۲۷۱۸۵	۱۲۹۸۹۵	۵۷/۲	۸۶۷۰۵	۳۸/۲	۴۳۰	۰/۲	۱۰۱۵۵	۴/۵
آذربایجان شرقی	۲۰۹۱۹۸	۱۲۹۷۷۲	۶۲/۰	۶۵۰۷۹	۳۱/۱	۷۱۳	۰/۳	۱۳۴۳۴	۶/۵
آذربایجان غربی	۱۷۷۵۳۹	۱۲۴۹۱۰	۷۱/۵	۳۸۲۷۶	۲۱/۶	۵۷۷	۰/۳	۱۱۷۷۶	۶/۶
کرمان	۱۶۸۵۵۱	۱۱۶۲۰۶	۶۸/۹	۳۸۰۲۷	۲۲/۶	۳۸۱۳	۲/۳	۱۰۵۰۵	۶/۲
گلستان	۱۵۱۱۷۸	۹۲۴۶۸	۶۱/۳	۵۱۳۰۸	۳۳/۹	۷۹۸	۰/۵	۶۶۰۴	۴/۴
کردستان	۱۳۱۵۶۸	۸۸۴۹۴	۶۷/۳	۳۷۰۵۳	۲۸/۲	۲۹۱	۰/۲	۵۷۳۰	۴/۴
بوشهر	۱۲۴۴۵۸	۵۷۳۶۸	۴۶/۱	۵۳۲۵۳	۴۲/۰	۴۵۰۷	۳/۶	۱۰۳۳۰	۸/۳
هرمزگان	۱۲۰۹۷۶	۵۷۹۶۷	۴۷/۹	۵۲۰۸۵	۴۲/۱	۲۱۸۰	۱/۸	۸۷۴۴	۷/۲
کرمانشاه	۱۱۳۶۱۲	۶۷۲۳۴	۵۹/۳	۲۹۲۶۲	۲۶/۶	۳۳۷	۰/۳	۶۶۷۹	۵/۹
مرکزی	۱۱۰۴۶۵	۵۱۰۹۷	۴۶/۳	۵۱۷۱۲	۴۶/۸	۱۹۶۷	۱/۸	۵۶۸۹	۵/۲
همدان	۱۰۹۲۰۲	۵۴۴۶۴	۴۹/۹	۴۵۹۸۹	۴۲/۱	۲۶۱	۰/۲	۸۴۸۸	۷/۸
یزد	۱۰۳۳۳۶	۴۱۲۰۰	۳۹/۹	۵۱۰۳۹	۴۹/۴	۴۲۴۶	۴/۱	۶۷۸۱	۶/۶
سیستان و بلوچستان	۱۰۰۴۵۳	۶۲۹۷۳	۶۲/۷	۲۷۲۶۷	۲۷/۱	۹۱۰	۰/۹	۹۳۰۳	۹/۳
قزوین	۸۹۱۶۸	۴۹۱۹۲	۵۵/۲	۳۱۸۰۲	۳۵/۷	۱۱۳۶	۱/۳	۷۰۳۸	۷/۹
خراسان جنوبی	۸۴۶۹۲	۴۸۷۶۶	۵۷/۶	۳۱۳۶۴	۳۷/۰	۳۱۱	۰/۴	۴۲۵۱	۵/۰
خراسان شمالی	۸۱۷۵۴	۴۶۶۵۵	۵۷/۱	۳۰۶۸۸	۳۶/۸	۸۱	۰/۱	۴۹۵۰	۶/۱
زنجان	۷۵۵۳۶	۳۹۴۶۰	۵۲/۲	۳۰۴۶۸	۴۰/۲	۱۴۳	۰/۲	۵۴۶۵	۷/۲
سمنان	۷۲۰۹۸	۲۴۴۹۰	۳۴/۰	۴۲۰۰۶	۵۸/۳	۸۶۸	۱/۲	۴۷۳۴	۶/۶
لرستان	۷۲۰۶۲	۳۸۷۵۸	۵۳/۸	۲۵۳۹۶	۳۵/۲	۱۴۳	۰/۲	۷۷۶۵	۱۰/۸
اردبیل	۷۰۹۰۶	۴۰۴۹۴	۵۷/۱	۲۶۳۹۱	۳۷/۲	۱۱۷	۰/۲	۳۹۰۴	۵/۵
قم	۶۸۲۰۲	۱۲۷۸۲	۱۸/۷	۴۶۱۸۵	۶۷/۷	۴۰۹۲	۶/۰	۵۱۴۳	۷/۵
کهگیلویه و بویراحمد	۶۵۱۷۵	۲۸۶۶۲	۷۴/۷	۱۲۹۹۹	۱۹/۹	۱۷۵	۰/۳	۳۳۳۹	۵/۱
چهارمحال و بختیاری	۵۴۱۹۶	۲۴۴۶۵	۶۴/۱	۱۵۰۹۶	۲۷/۹	۱۸۵	۰/۳	۴۱۵۰	۷/۷
ایلام	۴۲۷۵۹	۲۳۷۶۴	۵۵/۶	۱۵۹۶۲	۳۷/۳	۱۲۴	۰/۳	۲۹۰۹	۶/۸

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

تعداد استان‌های دارای خالص مهاجرت مثبت در دوره اول سرشماری (۱۳۷۵-۱۳۶۵) تنها ۶ استان و در سرشماری (۱۳۸۵-۱۳۷۵) به ۱۲ استان افزایش یافت (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵). از ۳۱ استان کشور طی دوره ۹۰-۱۳۸۵، ۱۳ استان کشور دارای خالص مهاجرت مثبت بوده‌اند.

در رتبه‌بندی استان‌های دارای خالص مهاجرت مثبت کشور طی دوره ۹۰-۱۳۸۵، استان‌های البرز با میزان مهاجرپذیری ۸۰ در هزار، سمنان ۶۷ در هزار و یزد با ۴۸ در هزار در رتبه‌های اول تا سوم هستند. میزان خالص مهاجرت در این استان‌ها به ترتیب ۳۸/۹، ۲۹/۳ و ۲۴/۴ در هزار بوده است. در استان‌های قم و زنجان با میزان مهاجرپذیری به ترتیب ۴۰ و ۳۰ در هزار و میزان

خالص مهاجرت به ترتیب با ۴/۲ و ۳/۲ در هزار در رتبه های آخر قرار دارند. در رتبه بندی استان های کشور بر حسب میزان خالص مهاجرت طی دوره ۹۰-۱۳۸۵، ۱۸ استان از استان های کشور دارای خالص مهاجرت منفی بوده اند. در بین این استان ها، میزان خالص مهاجرت در استان های لرستان (۲۰/۵-)، کرمانشاه (۱۹/۹-)، چهارمحال و بختیاری (۱۸/۷-)، سیستان و بلوچستان (۱۳/۳-) و خوزستان (۱۲/۰-) در هزار بوده که به ترتیب در رتبه های اول تا پنجم قرار دارند. همچنین میزان مهاجرت فرستی در این استان ها به ترتیب (۳۵، ۴۰، ۳۵، ۲۴ و ۲۵) است. استان های تهران (۱/۷-)، خراسان رضوی (۱/۰-) و خراسان شمالی (۰/۶-) در هزار، در رتبه های آخر استان های دارای خالص مهاجرت منفی قرار دارند. میزان مهاجرت فرستی در استان های مذکور به ترتیب ۳۳، ۱۹ و ۳۵ در هزار است (جدول ۴).

جدول ۴. محاسبه شاخص‌های منتخب برای استان‌های کشور طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۵ (میزان در هزار)

استان	مهاجران (بین استانی)	مهاجرین خارج شده	میزان مهاجرفرستی	میزان مهاجرپذیری	خالص مهاجرت	میزان خالص مهاجرت	میزان کل مهاجرت
آذربایجان شرقی	۶۵۰۷۹	۷۲۵۰۹	۱۹	۱۷	-۷۴۳۰	-۲۱۰	۳۶۱۹
آذربایجان غربی	۳۸۲۷۶	۵۲۲۶۶	۱۷	۱۲	-۱۳۹۹۰	-۴۱۵	۲۹۱۴
اردبیل	۲۶۳۹۱	۴۰۲۷۵	۲۲	۲۱	-۱۳۸۸۴	-۱۱۱/۱	۵۳/۴
اصفهان	۱۴۰۴۹۵	۹۳۶۳۱	۱۹	۲۹	۴۶۸۶۴	۹/۶	۴۸۱۰
البرز	۱۹۲۷۷۰	۹۸۸۴۰	۴۱	۸۰	۹۳۹۳۰	۳۸/۹	۱۲۰/۹
ایلام	۱۵۹۶۲	۱۸۷۰۰	۳۴	۲۹	-۲۷۳۸	-۴/۹	۶۲/۳
بوشهر	۵۲۳۵۳	۲۷۶۶۱	۲۷	۵۱	۲۴۵۹۲	۲۳/۸	۷۷/۴
تهران	۳۸۴۰۲۵	۴۰۴۹۰۸	۳۳	۳۳	-۲۰۸۸۳	-۱/۷	۶۴/۸
چهارمحال و بختیاری	۱۵۰۹۶	۳۱۸۳۶	۲۶	۱۷	-۱۶۲۴۰	-۱۸/۷	۵۲/۴
خراسان جنوبی	۳۱۳۶۴	۱۷۷۰۲	۲۷	۴۷	۱۳۶۶۲	۳۰/۶	۷۴/۱
خراسان رضوی	۱۱۰۳۶۶	۱۱۶۱۱۷	۱۹	۱۸	-۵۷۵۱	-۱/۰	۳۷/۸
خراسان شمالی	۳۰۰۶۸	۳۰۵۹۷	۲۵	۳۵	-۵۲۶	-۰/۶	۶۹/۹
خوزستان	۶۱۰۹۲	۱۱۵۶۳۲	۲۶	۱۳	-۵۴۵۴۰	-۱۲/۰	۳۹/۰
زنجان	۳۰۴۶۸	۲۷۱۷۵	۲۷	۳۰	۳۲۹۲	۳/۲	۵۶/۸
سمنان	۴۲۰۰۶	۲۳۴۹۰	۳۷	۶۷	۱۸۵۱۶	۲۹/۳	۱۰۳/۸
سیستان و بلوچستان	۲۷۲۶۷	۶۱۰۱۰	۲۴	۱۱	-۳۲۷۴۳	-۱۳/۳	۳۴/۸
فارس	۷۳۷۷۶	۹۹۶۱۷	۲۲	۱۶	-۲۵۸۴۱	-۵/۶	۳۷/۷
قزوین	۳۱۸۰۲	۳۸۴۰۳	۳۲	۲۶	-۶۶۰۱	-۵/۵	۵۸/۴
قم	۴۶۱۸۵	۴۱۳۴۵	۳۶	۴۰	۲۸۴۰	۴/۲	۷۶/۰
کردستان	۳۷۰۵۳	۴۷۴۴۰	۳۲	۲۵	-۱۰۳۸۷	-۷/۰	۵۶/۶
کرمان	۳۸۰۲۷	۴۴۴۰۸	۱۵	۱۳	-۶۳۸۱	-۲/۲	۲۸/۰
کرمانشاه	۳۹۲۶۲	۷۷۹۵۰	۴۰	۲۰	-۳۸۶۸۸	-۱۹/۹	۶۰/۳
کهگیلویه و بویراحمد	۱۲۹۹۹	۱۷۳۵۶	۲۶	۲۰	-۴۳۵۷	-۶/۶	۴۶/۱
گلستان	۵۱۳۰۸	۳۷۵۸۶	۲۱	۲۹	۱۳۷۲۲	۷/۷	۵۰/۰
گیلان	۸۶۷۰۵	۵۶۷۰۲	۲۳	۳۵	۳۰۰۰۳	۱۲/۱	۵۷/۸
لرستان	۲۵۳۹۶	۶۱۳۶۴	۳۵	۱۴	-۳۵۹۶۸	-۲۰/۵	۴۹/۵
مازندران	۷۹۶۱۱	۵۴۲۳۲	۱۸	۲۶	۲۵۳۷۹	۸/۳	۴۳/۵
مرکزی	۵۱۷۱۲	۴۴۰۲۸	۳۱	۳۷	۷۶۸۴	۵/۴	۶۷/۷
هرمزگان	۵۲۰۸۵	۴۳۸۳۱	۲۸	۳۳	۸۲۵۴	۵/۳	۶۰/۸
همدان	۴۵۹۸۹	۶۴۴۲۳	۳۷	۲۶	-۱۸۴۳۴	-۱۰/۵	۶۳/۸
یزد	۵۱۰۳۹	۲۴۸۰۴	۲۳	۴۸	۲۶۲۳۵	۲۴/۴	۷۰/۶

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

ویژگی‌های مهاجران

بر حسب سن و جنس

راونشتاین^۱ در سال ۱۸۸۵ قانون مهاجرت را وضع و به این شکل بیان کرد: زنان در مهاجرت‌های کوتاه و نزدیک برترند، اما بسیاری از مطالعات انجام شده در آسیا و آفریقا خلاف این نظریه را ثابت می‌کنند. بر اساس مطالعات به‌عمل آمده جنسیت وجه اختلاف عمده مهاجرت را تشکیل می‌دهد و آن به‌نفع مردان است. مطالعات در بمبئی بزرگ به عنوان نماینده جوامع جهان سوم حاکی از تسلط مردان در جریان مهاجرت است (شیخی، ۱۳۷۹: ۱۵۶).

در همه استان‌ها مردان بیشتر از زنان مهاجرت کرده‌اند، که نتایج مطالعه قاسمی اردبانی (۱۳۸۷) هم این مطلب را تأیید می‌کند. بر اساس جدول شماره ۵، درصد کل مردان مهاجر وارد شده در استان‌های بوشهر (۵۹/۱)، ایلام (۵۷/۵)، هرمزگان (۵۷/۱)، سیستان و بلوچستان (۵۶/۹) و اردبیل (۵۶/۴) بیشتر از زنان و دارای بالاترین نسبت جنسی هستند. در استان‌های گلستان و کهگیلویه و بویراحمد درصد مهاجرت مردان و زنان به‌طور مساوی است. استان‌های بوشهر و هرمزگان مهاجرپذیر اما استان‌های ایلام و سیستان و بلوچستان مهاجرفرست هستند. کمترین نسبت جنسی برای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد (۱۰۰)، گلستان (۱۰۰) و البرز (۱۰۱) است.

مهاجرت داخل استانی در بیشتر استان‌ها مرد گزین بوده و این وضعیت را می‌توان در ترکیب جنسی مهاجرین در همه استان‌ها بجز استان‌های گلستان، همدان، گیلان، لرستان، مازندران و چهارمحال و بختیاری که بیشترین درصد برای زنان است، مشاهده نمود. در تعدادی از استان‌ها به‌صورت مساوی است. بالاترین نسبت جنسی برای مهاجرین داخل استانی در میان استان‌های کشور، برای استان‌های سیستان و بلوچستان (۱۱۹)، هرمزگان (۱۱۵) و آذربایجان شرقی (۱۱۱) و کمترین نسبت جنسی برای استان‌های گیلان (۹۱)، همدان (۸۸) و گلستان (۸۱) است.

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۵، نسبت جنسی برای مهاجران داخل استانی ۱۰۱ نفر مرد در مقابل ۱۰۰ نفر زن، برای مهاجران بین‌استانی ۱۲۵ و برای خارج‌شدگان از استان‌ها ۱۲۳ بوده است. بیشترین درصد مهاجران از استان‌های دیگر کشور وارد استان‌های تهران (۱۹/۳)، البرز (۹/۷)، اصفهان (۷/۱) و خراسان رضوی (۵/۶) و کمترین درصد مهاجران وارد استان‌های کهگیلویه و بویراحمد (۰/۷)، چهارمحال بختیاری و ایلام (۰/۸) شده‌اند. از لحاظ جنسی، اکثر مهاجران مرد و مهاجرت آنها ممکن است به دلایل اشتغال، سربازی و آموزش باشد. تمایل به مهاجرت در میان مردان بیشتر از زنان است. یافته‌های جدول نشان می‌دهد که نسبت جنسی مهاجرین بین استانی بیش از مهاجرین داخل استانی است. نتایج مطالعه مهاجرانی (۱۳۷۱: ۲۱) هم چنین چیزی را نشان می‌دهد.

۱-Ravenstien

برای کل کشور ۵۵/۲ درصد از مهاجران خارج شده از استان‌ها مرد و بقیه زن بوده‌اند. بیشترین درصد برای استان‌های تهران (۲۰/۴)، خراسان رضوی و خوزستان (۵/۸)، فارس و البرز (۵/۰)، و کمترین برای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، خراسان جنوبی و ایلام (۰/۹) است. بیشترین درصد مهاجران خارج شده از استان‌های کشور از لحاظ جنسی برای مردان بوده و مردان به‌خاطر اشتغال و سربازی ناچار به مهاجرت می‌شوند. بالاترین نسبت جنسی در بین مهاجران خارج شده از استان‌های کشور برای استان آذربایجان غربی (۱۷۲) و پایین‌ترین برای استان البرز (۱۰۴) است (جدول ۵).

بورس^۱ (۱۹۹۷: ۱۱۰ به نقل از طاهرخانی، ۱۳۷۹: ۱۱) با تأکید بر الگوی مهاجرت روستا به شهر معتقد است که مهاجرت همواره در دو نسل به وقوع می‌پیوندد. اول جوانان که عمدتاً از مناطق روستایی به شهرها مهاجرت می‌کنند و دوم سالخوردگان و افراد بازنشسته که مهاجرت معکوس را تجربه می‌نمایند. به اعتقاد او مهاجرت جوانان عمدتاً تابع عوامل اقتصادی و در ارتباط با جستجوی کار است. در جدول شماره ۶، بیشتر مهاجران داخل استانی از بین جوانان ۱۵-۲۹ ساله است. جوانان بیشتر از دیگر گروه‌های سنی تمایل به مهاجرت دارند و در همه استان‌های کشور چنین وضعیتی مشاهده می‌شود. بعد از جوانان میانسالان ۳۰ تا ۶۰ ساله هستند که تمایل بیشتری به مهاجرت دارند.

۱-Bures

جدول ۵. تعداد کل مهاجران در استان های کشور برحسب جنس و نسبت جنسی بر اساس سرشماری ۱۳۹۰

نام استان	کل مهاجران وارد شده			داخل استانی			وارد شده بین استانی			خارج شده از استان		
	نسبت جنسی	زن	مرد	نسبت جنسی	زن	مرد	نسبت جنسی	زن	مرد	نسبت جنسی	زن	مرد
کل کشور	۱۱۱	۲۶۲۶۱۰۶	۲۹۰۸۵۶۰	۱۰۱	۱۵۴۶۵۵۹	۱۵۵۶۸۶۸	۱۲۵	۸۸۲۹۶۸	۱۱۰۱۹۵۹	۱۲۳	۸۹۰۲۱۲	۱۰۹۵۶۲۵
بوشهر	۱۴۵	۵۰۸۴۹	۷۳۶۰۹	۱۰۷	۲۷۵۹۸	۲۹۷۷۰	۱۳۱	۱۸۴۴۱	۲۳۸۱۲	۱۳۱	۱۱۹۹۰	۱۵۶۷۱
یلام	۱۳۵	۱۸۱۷۲	۲۴۵۸۷	۱۰۸	۱۱۴۲۷	۱۲۳۳۷	۱۳۱	۵۳۹۷	۱۰۵۶۵	۱۳۱	۸۱۰۲	۱۰۵۹۸
هرمزگان	۱۳۳	۵۱۹۲۱	۶۹۰۵۵	۱۱۵	۲۶۹۷۶	۳۰۹۹۱	۱۳۳	۲۰۴۶۵	۳۱۶۲۰	۱۳۳	۱۸۸۳۰	۲۵۰۰۱
سیستان و بلوچستان	۱۳۲	۴۳۳۳۱	۵۷۱۲۲	۱۱۹	۲۸۸۰۵	۳۴۱۶۸	۱۴۷	۱۰۱۹۶	۱۷۰۷۱	۱۴۷	۳۴۷۰۰	۳۶۳۱۰
زدبیل	۱۲۹	۳۰۹۴۷	۳۹۹۵۹	۱۰۴	۱۹۸۴۴	۲۰۶۵۰	۱۲۰	۹۲۴۴	۱۷۱۴۷	۱۲۰	۱۸۲۹۹	۲۱۹۷۶
کرمانشاه	۱۲۵	۵۰۵۹۰	۶۳۰۲۲	۱۰۶	۳۲۷۶۲	۳۴۵۷۲	۱۲۶	۱۴۵۸۴	۲۴۶۷۸	۱۲۶	۱۱۲۵۶	۱۳۵۴۸
یزد	۱۲۲	۴۶۶۱۵	۵۶۷۲۱	۱۰۸	۱۹۹۱۶	۲۱۲۵۴	۱۲۰	۲۲۷۱۳	۲۸۳۲۶	۱۲۰	۱۱۲۵۶	۱۳۵۴۸
خراسان جنوبی	۱۲۲	۳۸۱۶۰	۴۶۵۲۲	۱۰۸	۲۴۴۴۵	۲۵۳۲۱	۱۳۸	۱۲۱۸۸	۱۹۱۱۶	۱۳۸	۷۴۵۳	۱۰۲۴۹
آذربایجان شرقی	۱۲۰	۹۵۱۰۴	۱۱۴۰۹۴	۱۱۱	۶۱۶۴۱	۶۸۱۳۱	۱۳۵	۲۶۶۵۰	۳۸۴۲۹	۱۳۵	۳۰۸۱۱	۴۱۶۹۸
زنجان	۱۲۲	۳۳۹۵۲	۴۱۵۵۴	۱۰۷	۱۹۰۵۴	۲۰۴۰۶	۱۲۶	۱۲۱۲۸	۱۸۳۴۰	۱۲۶	۱۲۰۳۶	۱۵۱۳۹
کردستان	۱۱۵	۶۱۰۵۶	۷۰۵۱۲	۱۰۴	۴۳۰۰۶	۴۵۱۸۸	۱۵۷	۱۴۹۰۰	۲۲۱۵۳	۱۵۷	۱۸۴۹۰	۲۸۹۵۰
خراسان شمالی	۱۱۵	۳۷۹۷۸	۴۳۷۷۶	۹۹	۲۳۳۵۲	۲۳۳۰۳	۱۱۶	۱۲۳۶۸	۱۷۷۰۰	۱۱۶	۱۴۱۸۸	۱۶۴۰۹
مرکزی	۱۱۴	۵۱۶۴۳	۵۸۸۲۲	۱۰۱	۲۵۳۹۹	۲۵۶۹۸	۱۱۱	۲۲۹۶۸	۲۸۷۴۴	۱۱۱	۲۰۹۰۳	۲۴۱۲۵
خوزستان	۱۱۱	۱۱۴۸۹۱	۱۲۷۲۹۰	۱۰۱	۸۰۷۹۲	۸۱۵۰۸	۱۲۴	۲۵۱۰۷	۳۵۹۸۵	۱۲۴	۵۱۵۵۱	۶۴۰۸۱
فارس	۱۱۱	۱۷۲۵۹۳	۱۹۱۸۰۳	۱۰۰	۱۲۶۶۱۳	۱۲۷۲۳۴	۱۲۸	۳۰۷۹۲	۴۲۹۸۴	۱۲۸	۴۳۷۸۲	۵۵۸۳۵
صفهان	۱۱۱	۱۷۸۶۷۷	۱۹۸۴۲۰	۱۰۲	۱۰۱۷۳۵	۱۰۳۳۴۸	۱۱۶	۶۱۷۱۲	۷۶۳۳۳	۱۱۶	۴۳۲۹۸	۵۰۳۳۳
آذربایجان غربی	۱۱۰	۸۴۵۹۱	۹۲۹۴۸	۹۹	۶۳۶۲۶	۶۳۲۸۴	۱۷۲	۱۴۷۵۱	۲۳۵۲۵	۱۷۲	۱۹۲۱۴	۳۳۰۵۲
سمنان	۱۱۰	۳۴۳۰۱	۳۷۷۹۷	۱۰۰	۱۲۲۳۰	۱۲۲۶۰	۱۳۴	۱۹۴۲۹	۲۲۵۷۷	۱۳۴	۱۰۰۴۹	۱۳۴۴۱
قم	۱۱۰	۳۳۴۲۰	۳۵۷۸۲	۱۰۲	۶۳۱۹	۶۴۶۳	۱۰۸	۲۱۸۲۳	۲۴۳۵۲	۱۰۸	۱۹۸۵۶	۲۱۴۸۹
قزوین	۱۰۹	۴۲۶۷۷	۴۶۴۹۱	۱۰۲	۲۴۲۳۱	۲۴۹۶۱	۱۱۴	۱۴۳۷۵	۱۷۴۲۷	۱۱۴	۱۷۹۷۱	۲۰۴۴۲
کرمان	۱۰۸	۸۰۸۷۰	۸۷۶۸۱	۹۷	۵۹۰۷۳	۵۷۱۳۳	۱۳۲	۱۵۴۱۱	۲۲۶۱۶	۱۳۲	۱۸۸۹۸	۲۵۲۶۹
خراسان رضوی	۱۰۸	۱۹۶۳۷۲	۲۱۱۳۰۸	۱۰۲	۱۳۲۶۸۷	۱۳۵۰۸۷	۱۲۵	۴۹۱۳۶	۶۱۲۳۰	۱۲۵	۵۱۵۸۴	۶۴۵۳۳
تهران	۱۰۶	۴۷۵۰۹۸	۵۰۳۷۱۳	۱۰۲	۲۴۶۵۴۵	۲۵۱۷۲۹	۱۱۸	۱۸۹۶۱۱	۱۹۴۴۱۴	۱۱۸	۱۸۶۱۴۶	۲۱۸۷۶۲
لرستان	۱۰۵	۳۵۱۹۷	۳۶۸۶۵	۹۴	۲۰۰۰۷	۱۸۷۵۱	۱۲۳	۱۲۰۰۳	۱۳۳۹۳	۱۲۳	۲۷۴۸۸	۳۳۸۷۶
همدان	۱۰۵	۵۳۳۶۰	۵۵۸۴۲	۸۸	۲۸۹۴۸	۲۵۵۱۶	۱۲۰	۲۰۹۵۵	۲۵۰۳۴	۱۲۰	۲۹۲۷۳	۳۵۱۵۰
چهارمحال و بختیاری	۱۰۴	۲۶۵۴۲	۲۷۶۵۴	۹۴	۱۷۹۱۸	۱۶۸۲۷	۱۳۰	۶۵۸۸	۸۵۰۸	۱۳۰	۱۳۸۶۶	۱۷۹۷۰
مازندران	۱۰۳	۱۱۶۳۵۹	۱۲۰۰۳۳	۹۳	۷۳۴۸۱	۶۸۵۶۲	۱۱۱	۳۵۷۱۱	۴۳۹۷۹	۱۱۱	۳۵۷۱۱	۲۸۵۲۱
گیلان	۱۰۳	۱۱۲۱۳۳	۱۱۵۰۵۲	۹۱	۶۸۰۷۲	۶۱۸۲۳	۱۱۱	۳۸۸۹۷	۴۷۸۰۸	۱۱۱	۳۶۹۰۷	۲۹۷۹۵
لریز	۱۰۱	۱۵۱۴۵۳	۱۵۲۳۹۷	۱۰۰	۴۴۹۵۶	۴۵۱۴۴	۱۰۴	۹۶۸۴۶	۹۵۹۲۴	۱۰۴	۴۸۳۹۱	۵۰۴۴۹
گلستان	۱۰۰	۷۵۶۸۲	۷۵۴۹۶	۸۱	۵۱۰۹۲	۴۱۳۷۶	۱۲۲	۲۰۹۹۱	۳۰۳۱۷	۱۲۲	۱۶۹۳۲	۲۰۶۵۴
کهگیلویه و بویراحمد	۱۰۰	۳۲۵۷۲	۳۲۶۰۳	۹۷	۲۴۷۰۹	۲۳۹۵۳	۱۲۹	۶۱۹۷	۶۸۰۲	۱۲۹	۷۵۶۵	۹۷۹۱

منبع: محاسبه شده توسط نگارنده بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

جدول ۶. درصد مهاجران داخل استانی برحسب گروه‌های سنی بزرگ طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰ (مرد و زن)

نام استان	۰-۱۴			۱۵-۲۹			۳۰-۶۰			+۶۰	
	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	مرد	زن
کل کشور	۲۳/۸	۲۴/۴	۲۳/۱	۴۲/۹	۳۹/۶	۴۶/۲	۳۰/۹	۳۳/۷	۲۸/۱	۲/۴	۲/۳
آذربایجان شرقی	۲۱/۹	۲۱/۷	۲۲/۰	۴۴/۴	۴۳/۳	۴۵/۷	۳۱/۱	۳۳/۰	۲۹/۰	۲/۶	۲/۳
آذربایجان غربی	۲۵/۳	۲۷/۰	۲۳/۵	۴۳/۹	۳۹/۷	۴۸/۰	۲۸/۶	۳۱/۴	۲۵/۸	۲/۳	۱/۸
اردبیل	۲۲/۴	۲۱/۹	۲۲/۹	۴۹/۹	۴۸/۳	۵۱/۳	۲۵/۷	۲۷/۵	۲۳/۸	۲/۰	۱/۹
اصفهان	۲۱/۸	۲۲/۴	۲۱/۱	۴۱/۰	۳۸/۳	۴۳/۸	۳۳/۷	۳۶/۶	۳۰/۸	۲/۵	۲/۷
البرز	۲۳/۷	۲۴/۳	۲۳/۱	۳۳/۵	۲۹/۳	۳۷/۷	۳۹/۶	۴۳/۲	۳۶/۱	۳/۱	۳/۱
ایلام	۱۹/۰	۱۹/۰	۱۸/۹	۴۸/۷	۴۶/۵	۵۱/۰	۲۹/۹	۳۲/۰	۳۷/۵	۲/۵	۲/۶
بوشهر	۲۴/۷	۲۴/۷	۲۴/۷	۴۴/۷	۴۱/۰	۴۸/۸	۲۹/۰	۳۲/۹	۲۴/۹	۱/۵	۱/۴
تهران	۲۳/۸	۲۴/۲	۲۳/۴	۳۳/۱	۲۹/۴	۳۶/۸	۳۶/۸	۴۳/۱	۳۶/۴	۲/۳	۲/۳
چهارمحال و بختیاری	۲۶/۵	۲۷/۴	۲۵/۶	۴۳/۹	۳۸/۸	۴۸/۶	۲۸/۱	۳۲/۳	۳۴/۰	۱/۴	۱/۴
خراسان جنوبی	۳۳/۰	۳۲/۷	۳۳/۳	۴۵/۶	۴۵/۳	۴۶/۰	۲۰/۰	۲۰/۸	۱۹/۱	۱/۴	۱/۴
خراسان رضوی	۲۶/۲	۲۶/۶	۲۵/۸	۴۳/۸	۴۱/۷	۴۵/۹	۲۷/۷	۲۹/۶	۲۵/۷	۲/۳	۲/۰
خراسان شمالی	۲۶/۷	۲۶/۲	۲۷/۳	۵۱/۰	۵۰/۵	۵۱/۴	۲۰/۳	۲۲/۰	۱۸/۶	۲/۰	۱/۳
خوزستان	۲۳/۱	۲۳/۷	۲۳/۵	۴۵/۶	۴۲/۲	۴۹/۱	۲۹/۲	۳۱/۹	۲۶/۴	۲/۱	۲/۲
زنجان	۲۳/۸	۲۴/۵	۲۳/۲	۵۲/۶	۵۱/۵	۵۳/۸	۲۱/۴	۲۲/۳	۲۰/۵	۲/۱	۱/۸
سمنان	۲۴/۳	۲۴/۵	۲۴/۰	۴۴/۶	۴۱/۱	۴۸/۱	۲۹/۱	۳۲/۴	۲۵/۸	۲/۰	۲/۱
سیستان و بلوچستان	۳۲/۹	۳۲/۴	۳۳/۴	۴۳/۹	۴۲/۱	۴۴/۱	۲۲/۰	۲۲/۷	۲۱/۳	۱/۳	۱/۳
فارس	۲۱/۵	۲۱/۶	۲۱/۳	۴۷/۰	۴۴/۳	۴۹/۸	۲۹/۳	۳۱/۸	۲۶/۷	۲/۲	۲/۲
قزوین	۲۵/۰	۲۵/۹	۲۴/۰	۴۰/۳	۳۶/۲	۴۴/۶	۲۹/۳	۳۵/۹	۲۹/۱	۲/۲	۱/۹
قم	۲۷/۴	۲۷/۵	۲۷/۳	۳۶/۸	۳۲/۸	۴۰/۹	۳۳/۳	۳۳/۳	۳۹/۳	۲/۵	۲/۳
کردستان	۲۳/۳	۲۵/۱	۲۱/۵	۴۸/۶	۴۵/۵	۵۱/۹	۲۵/۷	۲۷/۳	۲۴/۰	۲/۴	۲/۲
کرمان	۲۳/۱	۲۴/۱	۲۲/۱	۵۱/۸	۴۸/۱	۵۵/۴	۲۳/۵	۲۶/۲	۲۱/۰	۱/۵	۱/۶
کرمانشاه	۲۱/۲	۲۱/۴	۲۱/۰	۴۵/۰	۴۳/۱	۴۷/۱	۳۰/۹	۳۳/۰	۲۸/۷	۲/۸	۲/۴
کهگیلویه و بویراحمد	۲۴/۶	۲۶/۴	۲۲/۹	۴۵/۳	۴۰/۶	۴۹/۸	۲۷/۸	۳۰/۷	۲۵/۰	۲/۳	۲/۳
گلستان	۲۴/۱	۲۷/۰	۲۱/۸	۴۶/۹	۳۹/۷	۵۲/۸	۲۷/۵	۳۱/۸	۲۴/۰	۱/۴	۱/۳
گیلان	۲۱/۳	۲۲/۶	۲۰/۲	۴۰/۲	۳۵/۱	۴۴/۸	۲۵/۸	۳۹/۸	۳۲/۱	۲/۷	۲/۶
لرستان	۲۲/۷	۲۴/۴	۲۱/۰	۴۴/۵	۳۸/۴	۵۰/۳	۳۰/۵	۳۵/۰	۲۶/۲	۲/۴	۲/۳
مازندران	۲۱/۵	۲۳/۰	۲۰/۱	۴۲/۷	۳۷/۳	۴۷/۸	۳۳/۷	۳۷/۵	۳۰/۱	۲/۱	۲/۲
مرکزی	۲۴/۲	۲۴/۷	۲۳/۶	۴۲/۵	۳۸/۸	۴۶/۲	۳۰/۹	۳۴/۵	۲۷/۲	۲/۵	۲/۰
هرمزگان	۲۵/۳	۲۵/۶	۲۵/۱	۴۹/۹	۴۸/۰	۵۲/۱	۲۳/۵	۲۵/۰	۲۱/۸	۱/۳	۱/۴
همدان	۲۴/۵	۲۴/۸	۲۴/۲	۴۸/۸	۴۴/۵	۵۲/۷	۲۴/۷	۲۴/۷	۲۰/۹	۱/۷	۲/۲
یزد	۲۴/۸	۲۴/۹	۲۴/۶	۴۵/۴	۴۱/۶	۴۹/۵	۲۸/۰	۲۸/۰	۲۴/۰	۱/۸	۱/۷

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

در کل کشور ۱۷/۳ درصد از مهاجران بین استانی در گروه سنی نوجوانان ۱۴-ساله، ۵۱/۳ درصد در گروه سنی جوانان ۲۹-۱۵ ساله، ۲۹/۰ درصد در گروه سنی ۶۰-۳۰ ساله و ۲/۵ درصد برای سالمندان ۶۰ سال به بالا است. در اکثر استان‌های کشور بالای ۵۰ درصد از مهاجران وارد شده برای جوانان (۲۹-۱۵ ساله) است. بیشترین درصد مهاجران وارد شده در گروه سنی جوانان برای استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان و ایلام و کمترین برای مازندران و چهارمحال و بختیاری است. در استان‌های البرز، تهران، خراسان رضوی، گیلان و لرستان، درصد مهاجران وارد شده در گروه سنی ۲۹-۱۵ ساله کمتر از ۵۰ درصد بوده که بیشترین درصد برای استان تهران و کمترین برای استان البرز است. در گروه سنی ۱۴-۰ ساله که ملاکی برای ساختار سنی جوامع محسوب می‌شود، بیشترین درصد مهاجران وارد شده در استان‌های

لرستان و خراسان رضوی و کمترین برای استان های سمنان و ایلام است. بیشترین درصد مهاجران بین استانی برای جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله و میانسالان و بزرگسالان ۳۰ تا ۶۰ ساله است (جدول ۷).

جدول ۷. درصد مهاجران بین استانی برحسب گروه های سنی بزرگ طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰ (مرد و زن)

نام استان	۰-۱۴			۱۵-۲۹			۳۰-۶۰			+ ۶۰		
	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کل استانها	۱۷/۳	۱۶/۰	۱۸/۹	۵۱/۲	۵۲/۴	۴۹/۸	۴۹/۸	۴۹/۸	۴۹/۸	۴۹/۸	۴۹/۸	۴۹/۸
سیستان و بلوچستان	۱۴/۵	۱۲/۰	۱۸/۸	۶۶/۷	۶۹/۹	۶۱/۴	۶۹/۹	۶۹/۹	۶۹/۹	۶۹/۹	۶۹/۹	۶۹/۹
کرمان	۱۵/۲	۱۳/۱	۱۸/۲	۶۲/۸	۶۵/۷	۵۸/۵	۶۵/۷	۶۵/۷	۶۵/۷	۶۵/۷	۶۵/۷	۶۵/۷
ایلام	۱۲/۳	۱۰/۳	۱۶/۱	۶۲/۶	۶۵/۲	۵۷/۴	۶۵/۲	۶۵/۲	۶۵/۲	۶۵/۲	۶۵/۲	۶۵/۲
زنجان	۱۳/۵	۱۱/۲	۱۷/۰	۶۱/۷	۶۵/۴	۵۶/۲	۶۵/۴	۶۵/۴	۶۵/۴	۶۵/۴	۶۵/۴	۶۵/۴
سمنان	۱۲/۷	۱۲/۱	۱۳/۴	۶۰/۳	۶۰/۲	۶۰/۵	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲
خراسان جنوبی	۱۶/۷	۱۳/۹	۲۱/۰	۵۹/۹	۶۵/۱	۴۱/۳	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱	۶۵/۱
اردبیل	۱۴/۸	۱۱/۷	۲۰/۶	۵۸/۲	۶۴/۲	۴۷/۱	۶۴/۲	۶۴/۲	۶۴/۲	۶۴/۲	۶۴/۲	۶۴/۲
آذربایجان شرقی	۱۴/۶	۱۲/۸	۱۷/۴	۵۷/۷	۶۲/۰	۵۲/۳	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰
کهگیلویه و بویراحمد	۱۶/۸	۱۶/۶	۱۷/۱	۵۷/۵	۵۴/۸	۶۰/۴	۵۴/۸	۵۴/۸	۵۴/۸	۵۴/۸	۵۴/۸	۵۴/۸
آذربایجان غربی	۱۵/۶	۱۲/۸	۱۹/۹	۵۷/۵	۶۲/۶	۴۹/۵	۶۲/۶	۶۲/۶	۶۲/۶	۶۲/۶	۶۲/۶	۶۲/۶
خوزستان	۱۵/۸	۱۳/۷	۱۸/۸	۵۷/۳	۵۹/۱	۵۴/۷	۵۹/۱	۵۹/۱	۵۹/۱	۵۹/۱	۵۹/۱	۵۹/۱
کردستان	۱۶/۸	۱۴/۲	۲۰/۶	۵۷/۱	۶۰/۲	۵۲/۶	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲	۶۰/۲
کومانشاه	۱۵/۶	۱۲/۶	۲۰/۶	۵۶/۷	۶۲/۰	۴۷/۷	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰	۶۲/۰
یزد	۱۶/۵	۱۵/۳	۱۸/۱	۵۶/۷	۵۵/۶	۵۷/۹	۵۵/۶	۵۵/۶	۵۵/۶	۵۵/۶	۵۵/۶	۵۵/۶
خراسان شمالی	۱۹/۱	۱۶/۶	۲۲/۶	۵۵/۰	۵۷/۷	۵۱/۲	۵۷/۷	۵۷/۷	۵۷/۷	۵۷/۷	۵۷/۷	۵۷/۷
گلستان	۱۸/۵	۱۶/۱	۲۲/۰	۵۴/۶	۵۸/۹	۴۸/۴	۵۸/۹	۵۸/۹	۵۸/۹	۵۸/۹	۵۸/۹	۵۸/۹
همدان	۱۶/۲	۱۵/۲	۱۷/۴	۵۴/۱	۵۵/۷	۵۲/۳	۵۵/۷	۵۵/۷	۵۵/۷	۵۵/۷	۵۵/۷	۵۵/۷
فارس	۱۶/۹	۱۴/۹	۱۹/۷	۵۳/۶	۵۶/۸	۴۹/۲	۵۶/۸	۵۶/۸	۵۶/۸	۵۶/۸	۵۶/۸	۵۶/۸
هرمزگان	۱۷/۵	۱۴/۹	۲۱/۶	۵۳/۴	۵۴/۷	۵۱/۳	۵۴/۷	۵۴/۷	۵۴/۷	۵۴/۷	۵۴/۷	۵۴/۷
قزوین	۱۷/۲	۱۶/۱	۱۸/۵	۵۳/۲	۵۳/۸	۵۲/۴	۵۳/۸	۵۳/۸	۵۳/۸	۵۳/۸	۵۳/۸	۵۳/۸
قم	۱۸/۵	۱۸/۴	۱۸/۶	۵۲/۶	۵۱/۲	۵۴/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲
بوشهر	۱۵/۳	۱۲/۱	۲۱/۲	۵۱/۸	۵۱/۵	۵۲/۵	۵۱/۵	۵۱/۵	۵۱/۵	۵۱/۵	۵۱/۵	۵۱/۵
مرکزی	۱۷/۵	۱۶/۰	۱۹/۴	۵۱/۷	۵۲/۶	۵۰/۷	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶
اصفهان	۱۶/۹	۱۵/۷	۱۸/۴	۵۱/۲	۵۳/۴	۴۸/۵	۵۳/۴	۵۳/۴	۵۳/۴	۵۳/۴	۵۳/۴	۵۳/۴
مازندران	۱۶/۷	۱۵/۳	۱۸/۴	۵۰/۷	۵۲/۶	۴۸/۴	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶	۵۲/۶
چهارمحال و بختیاری	۱۹/۴	۱۷/۷	۲۱/۶	۵۰/۵	۵۱/۲	۴۹/۶	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲	۵۱/۲
تهران	۱۷/۷	۱۸/۱	۱۷/۳	۴۸/۸	۴۵/۹	۵۱/۷	۴۵/۹	۴۵/۹	۴۵/۹	۴۵/۹	۴۵/۹	۴۵/۹
خراسان رضوی	۲۰/۸	۱۹/۲	۲۲/۸	۴۸/۲	۵۰/۱	۴۵/۹	۵۰/۱	۵۰/۱	۵۰/۱	۵۰/۱	۵۰/۱	۵۰/۱
لرستان	۲۱/۲	۲۰/۶	۲۱/۹	۴۶/۱	۴۴/۰	۴۸/۳	۴۴/۰	۴۴/۰	۴۴/۰	۴۴/۰	۴۴/۰	۴۴/۰
گیلان	۱۹/۱	۱۷/۶	۲۱/۰	۴۳/۱	۴۵/۶	۴۰/۰	۴۵/۶	۴۵/۶	۴۵/۶	۴۵/۶	۴۵/۶	۴۵/۶
البرز	۱۹/۶	۲۰/۵	۱۸/۸	۳۶/۵	۳۲/۹	۴۰/۰	۳۲/۹	۳۲/۹	۳۲/۹	۳۲/۹	۳۲/۹	۳۲/۹

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

بیشتر از ۵ درصد از مهاجران خارج شده از استان های کشور از میان جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله بوده اند، که این درصد در بعضی از استان ها مانند آذربایجان غربی، خراسان جنوبی، فارس و کردستان بیشتر از ۶۰ درصد جمعیت است. در همه استان های کشور گروه های سنی ۳۰ تا ۶۰ ساله بیشتر از ۰ تا ۱۴ ساله ها اقدام به مهاجرت کرده اند. بیشترین درصد مهاجران خارج شده در همه استان های کشور برای جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله است. برای مردان بیشترین درصد مهاجران خارج شده برای استان آذربایجان غربی با ۶۹/۹ درصد و کمترین برای استان البرز با ۳۸/۴ درصد

است. برای زنان بیشترین درصد برای استان‌های گیلان (۶۰/۸) و فارس (۶۰/۵) و کمترین درصد برای استان‌های هرمزگان (۳۹/۲)، تهران (۳۹/۶) است (جدول ۸).

جدول ۸. درصد مهاجران خارج شده از استان‌های کشور برحسب گروه‌های سنی بزرگ طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۵ (مرد و زن)

نام استان	۰-۱۴			۱۵-۲۹			۳۰-۶۰			+ ۶۰		
	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل
کل استان‌ها	۱۱/۳	۱۶/۰	۱۸/۹	۵۱/۲	۵۲/۴	۴۹/۸	۲۹/۰	۲۹/۳	۲۸/۷	۲/۳	۲/۳	۲/۶
آذربایجان غربی	۱۲/۷	۱۰/۲	۱۷/۳	۶۵/۲	۶۹/۹	۵۶/۹	۲۰/۸	۱۸/۸	۲۴/۲	۱/۰	۰/۸	۱/۴
خراسان جنوبی	۱۵/۳	۱۳/۳	۱۸/۲	۶۲/۵	۶۵/۷	۵۸/۱	۲۰/۱	۱۹/۴	۲۱/۰	۱/۶	۱/۱	۲/۳
کردستان	۱۴/۳	۱۱/۹	۱۸/۱	۶۱/۲	۶۵/۳	۵۴/۶	۲۲/۸	۲۱/۴	۲۴/۹	۱/۰	۱/۲	۱/۶
فارس	۱۳/۴	۱۱/۹	۱۵/۳	۶۰/۵	۶۰/۴	۶۰/۵	۲۴/۱	۲۵/۷	۲۲/۰	۱/۵	۱/۳	۱/۷
گیلان	۱۲/۸	۱۲/۴	۱۳/۲	۵۹/۸	۵۸/۹	۶۰/۸	۲۵/۹	۲۷/۲	۲۴/۳	۱/۳	۱/۱	۱/۴
خراسان شمالی	۱۶/۸	۱۶/۴	۱۷/۳	۵۹/۰	۵۸/۴	۵۹/۷	۲۲/۸	۲۴/۰	۲۱/۳	۰/۸	۰/۷	۱/۰
ایلام	۱۴/۲	۱۳/۲	۱۵/۵	۵۹/۳	۵۸/۳	۵۸/۳	۲۵/۷	۲۶/۴	۲۴/۹	۰/۹	۰/۹	۰/۹
گلستان	۱۶/۳	۱۵/۰	۱۸/۰	۵۸/۵	۵۹/۴	۵۷/۴	۲۳/۶	۲۴/۰	۲۳/۰	۱/۱	۱/۱	۱/۰
کهگیلویه و بویراحمد	۱۵/۰	۱۳/۸	۱۶/۶	۵۸/۰	۵۸/۲	۵۷/۷	۲۵/۰	۲۵/۸	۲۳/۹	۱/۷	۱/۹	۱/۴
کرمان	۱۷/۰	۱۵/۴	۱۹/۲	۵۷/۰	۵۹/۳	۵۴/۰	۲۴/۴	۲۳/۸	۲۵/۱	۱/۰	۱/۰	۱/۱
زنجان	۱۶/۲	۱۵/۰	۱۷/۸	۵۶/۸	۵۷/۷	۵۵/۷	۲۴/۹	۲۵/۴	۲۴/۳	۱/۷	۱/۴	۲/۰
کرمانشاه	۱۴/۴	۱۳/۲	۱۵/۹	۵۶/۵	۵۸/۴	۵۴/۱	۲۶/۷	۲۶/۵	۲۶/۹	۱/۹	۱/۷	۲/۴
چهارمحال و بختیاری	۱۵/۳	۱۴/۳	۱۶/۷	۵۶/۳	۵۵/۰	۵۷/۹	۲۶/۶	۲۹/۰	۲۳/۵	۱/۴	۱/۳	۱/۶
خراسان رضوی	۱۶/۷	۱۵/۴	۱۸/۳	۵۶/۳	۵۷/۵	۵۴/۷	۲۴/۶	۲۴/۷	۲۴/۵	۱/۳	۱/۳	۱/۴
اردبیل	۱۶/۶	۱۵/۷	۱۷/۷	۵۶/۳	۵۶/۲	۵۶/۴	۲۴/۹	۲۶/۲	۲۳/۳	۲/۱	۱/۷	۲/۶
مازندران	۱۴/۵	۱۳/۹	۱۵/۲	۵۶/۳	۵۵/۹	۵۶/۸	۲۷/۰	۲۸/۰	۲۵/۹	۱/۳	۱/۳	۱/۴
آذربایجان شرقی	۱۵/۵	۱۳/۷	۱۸/۰	۵۵/۸	۵۷/۸	۵۳/۱	۲۶/۲	۲۶/۳	۲۶/۱	۱/۸	۲/۰	۲/۴
لرستان	۱۶/۳	۱۵/۳	۱۷/۶	۵۵/۶	۵۵/۶	۵۵/۶	۲۶/۵	۲۷/۵	۲۵/۱	۱/۴	۱/۳	۱/۵
یزد	۱۶/۵	۱۵/۶	۱۷/۶	۵۵/۵	۵۷/۳	۵۳/۴	۲۵/۹	۲۴/۹	۲۷/۲	۱/۱	۱/۰	۱/۳
همدان	۱۵/۹	۱۵/۳	۱۶/۸	۵۵/۲	۵۴/۷	۵۵/۸	۲۷/۰	۲۸/۴	۲۵/۲	۱/۷	۱/۴	۲/۱
اصفهان	۱۵/۹	۱۵/۰	۱۷/۰	۵۳/۳	۵۲/۸	۵۳/۹	۲۸/۳	۲۹/۶	۲۶/۷	۱/۸	۱/۸	۱/۸
مرکزی	۱۷/۱	۱۶/۶	۱۷/۶	۵۱/۴	۵۰/۵	۵۲/۹	۲۹/۱	۳۰/۷	۲۷/۴	۱/۸	۱/۸	۲/۱
سمنان	۱۷/۹	۱۷/۵	۲۰/۹	۵۰/۶	۵۳/۱	۴۷/۳	۲۸/۷	۲۷/۶	۳۰/۱	۱/۵	۱/۵	۱/۵
قزوین	۱۸/۱	۱۷/۵	۱۸/۸	۴۹/۲	۴۸/۹	۴۹/۵	۳۰/۴	۳۱/۲	۲۹/۵	۱/۷	۱/۸	۱/۷
بوشهر	۱۹/۹	۱۷/۶	۲۳/۰	۴۸/۴	۵۰/۵	۴۵/۵	۳۰/۵	۳۰/۷	۳۰/۱	۱/۰	۱/۰	۱/۱
سیستان و بلوچستان	۲۵/۰	۲۱/۲	۳۰/۹	۴۸/۴	۵۳/۷	۳۹/۹	۲۵/۴	۲۳/۸	۲۷/۹	۱/۲	۱/۲	۱/۲
خوزستان	۱۸/۰	۱۶/۴	۲۰/۰	۴۸/۱	۵۰/۸	۴۴/۶	۳۰/۹	۲۹/۸	۳۲/۵	۲/۷	۲/۸	۲/۷
قم	۲۲/۷	۲۲/۲	۲۳/۱	۴۵/۲	۴۳/۳	۴۳/۳	۳۰/۰	۳۲/۳	۳۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۶
هرمزگان	۲۱/۹	۱۹/۳	۲۵/۷	۴۴/۵	۴۸/۲	۳۹/۲	۳۲/۵	۳۱/۴	۳۴/۱	۰/۸	۱/۰	۰/۸
تهران	۱۹/۱	۱۸/۱	۲۰/۴	۴۰/۳	۴۰/۹	۳۹/۶	۳۶/۵	۳۷/۰	۳۶/۰	۳/۸	۳/۸	۳/۷
البرز	۲۰/۸	۲۱/۰	۲۰/۵	۴۰/۱	۳۸/۴	۴۱/۹	۳۶/۵	۳۷/۹	۳۵/۱	۲/۵	۲/۵	۲/۲

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

بر حسب علت مهاجرت

در مورد علل مهاجرت عقاید زیادی وجود دارد، ولی جملگی برآنند که پدیده مهاجرت در بیشتر موارد رابطه مستقیمی با توسعه و پیشرفت اقتصادی نواحی مختلف دارد. به بیان دیگر هر اندازه درجه روستائینی کمتر و شهرنشینی - البته به مفهوم واقعی زیاده‌تر باشد، به همان اندازه آن

جامعه توسعه یافته‌تر است (آسایش، ۱۳۷۷: ۳۳). الگوهای گزینشی بر حسب جنسیت در مناطق مختلف متفاوت است. در بین مهاجران روستا و کوتاه فاصله، سهم مسلط از آن زنان است. در بین زنان، به دلیل موانع اجتماعی که در جریان تحرک و کارشان وجود دارد، انگیزه کوچ متفاوت است. به طور کلی برای زنان در مقایسه با مردان، دلایل اقتصادی و آموزشی، کمتر از دلایل خانوادگی اهمیت دارد (اوبرای، ۱۳۷۰: ۸۸). بنابراین مهاجرت بیشتر یک تصمیم‌گیری فردی است که ممکن است مبتنی بر عواملی از قبیل؛ کار، ازدواج، آموزش و غیره باشد. علت مهاجرت برای افراد با ویژگی‌های مختلف شخصیتی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی می‌تواند متفاوت باشد. علت مهاجرت برای عده‌ای می‌تواند به دست آوردن کار باشد و برای عده‌ای تحصیلات، ازدواج و غیره. مشخص است که اینها نتایج و پیامدهای متفاوتی با خود به همراه خواهند داشت. یکی از عامل‌های مهم در زمینه برنامه‌ریزی و سازماندهی مهاجرت‌های داخلی اطلاع از علت مهاجرت است.

جدول شماره ۹، علت مهاجرت به استان‌ها را نشان می‌دهد. برای کل کشور به ترتیب، پیروی از خانواده (۴۶/۲ درصد)، عامل اشتغال (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) با (۱۴/۹)، تحصیل (۱۳/۲)، دستیابی به مسکن مناسب‌تر (۱۰/۶)، انجام یا پایان خدمت وظیفه (۵/۸)، پایان تحصیل (۰/۸) درصد بوده است. ضرغامی (۱۳۸۸)، عوضلی پور و همکاران (۱۳۸۸) و مرکز آمار ایران (۱۳۸۲) در مطالعه خود به چنین نتایجی دست یافته‌اند. در همه استان‌های کشور بیشترین علت مهاجرت، پیروی از خانوار است. دومین علت مهاجرت در استان‌های آذربایجان غربی (۱۳/۶)، اصفهان (۱۳/۱)، ایلام (۱۶/۳)، بوشهر (۱۸/۷)، تهران (۱۷/۳)، خراسان رضوی (۱۶)، خوزستان (۱۴/۲)، قزوین (۱۴/۲)، کرمانشاه (۱۴/۴)، لرستان (۱۴/۳)، مرکزی (۱۷/۹)، هرمزگان (۲۴/۲) و یزد (۲۰/۵) درصد، عامل اشتغال بوده اما در استان‌های آذربایجان شرقی، چهارمحال و بختیاری، خراسان جنوبی، خراسان شمالی، زنجان، سمنان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، کردستان، کرمان، کهگیلویه و بویراحمد، گلستان و همدان، تحصیل بوده است. در استان‌های مرزی آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، ایلام، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمانشاه، گلستان، هرمزگان و استان غیر مرزی زنجان، بین ۸ تا ۱۵ درصد از علت ورود مهاجران انجام یا پایان خدمت وظیفه اعلام شده است. در استان‌های آذربایجان شرقی، البرز، تهران، قزوین، گیلان و مازندران بالای ۱۲ درصد از علت مهاجرت مهاجران وارد شده دستیابی به مسکن مناسب‌تر اعلام شده است.

همچنین بر اساس یافته‌های جدول ۹، در بین استان‌های کشور، بیشترین درصد مهاجرانی که به خاطر جستجوی کار، وارد این استان‌ها شده‌اند به ترتیب برای استان‌های بوشهر (۱۸/۷)، یزد (۱۱/۸)، هرمزگان (۱۰/۱)، مرکزی (۹/۷) و تهران (۹/۶) درصد. بیشترین درصد به خاطر جستجوی کار بهتر، به ترتیب برای استان‌های بوشهر (۵/۹)، هرمزگان (۵/۷)، یزد (۴/۸)، خراسان

رضوی (۴/۸) و مرکزی (۴/۶) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر انتقال شغلی، به‌ترتیب برای استان‌های ایلام (۸/۴)، هرمزگان (۸/۴)، سیستان و بلوچستان (۸/۳)، لرستان (۶/۶)، بوشهر (۶/۱) و کرمانشاه (۶/۰) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر تحصیل، به‌ترتیب برای استان‌های کرمان (۳۱/۳)، خراسان‌جنوبی (۲۸/۱)، سمنان (۲۷/۸) و زنجان (۲۵/۵) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر انجام یا پایان خدمت و وظیفه، به‌ترتیب برای استان‌های اردبیل (۱۵/۶)، ایلام (۱۳/۴)، زنجان (۱۳/۲) و کرمانشاه (۱۲/۱) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر دستیابی به مسکن مناسب‌تر، به‌ترتیب برای استان‌های البرز (۱۶/۵)، مازندران (۱۴/۳)، گیلان (۱۳/۰) و قزوین (۱۲/۴) درصد بوده است.

جدول ۹. درصد کل مهاجران وارد شده به استان های کشور برحسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

استان و علت مهاجرت	جمع	جستجوی کار	جستجوی کار بهتر	انتقال شغلی	تحصیل	پایان تحصیل	انجام یا پایان خدمت و وظیفه	دستیابی به مسکن مناسب تر	پیروی از خاتوار	سایر	اظهار نشده
کل	۵۵۳۴۶۶۶	۶/۶	۳/۸	۴/۵	۱۳/۲	۰/۸	۵/۸	۱۰/۶	۴۶/۲	۶/۲	۲/۳
آذربایجان شرقی	۲۰۹۱۹۸	۳/۴	۵/۳	۴/۷	۱۷/۲	-/۶	۹/۴	۱۲/۳	۴۰/۵	۶/۳	۲/۵
آذربایجان غربی	۱۷۷۵۳۹	۳/۳	۳/۷	۴/۶	۱۳/۴	-/۶	۷/۷	۱۰/۴	۴۵/۴	۵/۶	۳/۳
اردبیل	۷۰۹۰۶	۳/۹	۳/۳	۴/۳	۱۴/۲	۲/۱	۱۵/۶	۶/۵	۴۱/۹	۶/۲	۲/۱
اصفهان	۳۷۰۹۷	۵/۳	۳/۷	۴/۱	۱۱/۹	-/۷	۵/۱	۱۱/۳	۴۸	۸/۱	۱/۹
البرز	۳۰۳۲۵۰	۷/۹	۳/۷	۳/۱	۱/۸	-/۲	-/۵	۱۶/۵	۵۵/۱	۹	۲/۲
ایلام	۴۲۷۵۹	۵/۱	۲/۸	۸/۴	۱۴/۴	۳/۶	۱۳/۴	۶/۹	۳۸/۹	۴/۳	۲/۲
بوشهر	۱۳۴۴۵۸	۱۸/۷	۵/۹	۶/۱	۱۰/۲	-/۶	۵/۰	۶/۱	۴۱/۷	۳/۴	۲/۲
تهران	۹۷۸۸۱۱	۹/۶	۴/۰	۲/۳	۵/۵	-/۳	۱/۵	۱۵/۱	۵۱/۶	۶/۵	۲/۶
چهارمحال و بختیاری	۵۴۱۹۶	۲/۳	۳/۵	۴/۸	۱۹/۳	-/۹	۵/۲	۱۱/۰	۴۲/۵	۶/۳	۳/۲
خراسان جنوبی	۸۴۶۹۲	۳/۷	۳/۱	۵/۶	۲۸/۱	۱/۱	۹/۵	۵/۷	۳۸/۲	۲/۹	۱/۲
خراسان رضوی	۴۰۷۶۸۰	۶/۲	۴/۸	۵/۰	۱۴/۱	۱/۰	۵/۵	۷/۷	۴۶/۷	۶/۸	۲/۳
خراسان شمالی	۸۱۷۵۴	۴/۷	۴/۲	۴/۶	۲۲/۱	۲/۲	۱۱/۲	۶/۵	۳۷/۴	۵/۳	۱/۸
خوزستان	۳۴۴۱۸۱	۵/۹	۳/۱	۵/۲	۱۲/۲	-/۶	۷/۹	۱۰/۳	۴۵/۱	۶/۵	۳/۲
زنجان	۷۵۵۳۶	۴/۲	۳/۲	۳/۸	۲۵/۵	۱/۰	۱۲/۲	۶/۵	۳۴/۵	۶/۳	۱/۸
سمنان	۷۲۰۹۸	۸/۴	۳/۸	۴/۷	۳۷/۸	-/۴	۷/۲	۵/۵	۳۵/۷	۴/۴	۲/۱
سیستان و بلوچستان	۱۰۰۴۵۳	۴/۳	۲/۶	۸/۳	۲۰/۱	-/۳	۹/۱	۶/۰	۴۲/۲	۳/۵	۳/۷
فارس	۳۶۴۳۹۶	۵/۹	۳/۹	۴/۷	۱۸/۰	۱/۴	۶/۱	۹/۵	۴۲/۶	۵/۸	۲/۱
قزوین	۸۹۱۶۸	۶/۹	۳/۷	۳/۶	۹/۵	-/۴	۵/۷	۱۲/۴	۴۹/۳	۶/۵	۲/۲
قم	۶۸۲۰۲	۶/۲	۳/۳	۳/۹	۱۹/۹	-/۶	۲/۲	۵/۶	۴۹/۲	۷/۲	۱/۹
کردستان	۱۳۱۵۶۸	۵/۶	۳/۷	۵/۳	۱۶/۴	۱/۸	۸/۹	۷/۲	۴۵/۸	۴/۱	۱/۳
کرمان	۱۶۸۵۵۱	۵/۲	۳/۰	۴/۵	۳۱/۳	-/۹	۶/۲	۷/۲	۳۴/۱	۵/۰	۲/۵
کرمانشاه	۱۱۴۶۱۲	۵/۷	۲/۷	۶/۰	۱۱/۵	۱/۰	۱۲/۱	۸/۴	۴۵/۵	۵/۱	۲/۰
کهگیلویه و بویراحمد	۶۵۱۱۷۵	۴/۲	۲/۸	۴/۷	۱۹/۱	۲/۲	۲/۸	۸/۹	۴۹/۸	۴/۱	۱/۴
گلستان	۱۵۱۱۷۸	۳/۰	۳/۴	۳/۷	۱۱/۸	۱/۰	۸/۹	۹/۲	۵۱/۹	۵/۸	۱/۴
گیلان	۳۲۷۱۸۵	۳/۵	۳/۶	۴/۵	۶/۴	۱/۰	۶/۱	۱۳/۰	۵۱/۸	۸/۶	۱/۴
لرستان	۷۲۰۶۲	۴/۶	۳/۱	۶/۶	۱۴/۲	۱/۰	۵/۸	۹/۳	۴۶/۲	۶/۰	۳/۲
مازندران	۲۳۶۲۸۲	۳/۴	۳/۴	۴/۲	۱۱/۳	-/۸	۵/۹	۱۴/۳	۴۷/۲	۶/۸	۲/۴
مرکزی	۱۱۰۴۶۵	۹/۷	۴/۶	۳/۶	۱۲/۹	-/۵	۶/۰	۷/۶	۴۷/۲	۶/۲	۱/۶
هرمزگان	۱۲۰۹۷۶	۱۰/۱	۵/۷	۸/۴	۱۶/۰	-/۵	۸/۶	۴/۸	۴۰/۴	۲/۸	۲/۶
همدان	۱۰۹۲۰۲	۳/۶	۳/۴	۵/۱	۲۴/۲	-/۸	۹/۱	۷/۵	۳۸/۵	۵/۶	۲/۲
یزد	۱۰۳۳۳۶	۱۱/۸	۴/۸	۳/۹	۱۹/۹	-/۶	۴/۵	۶/۲	۴۰/۷	۵/۶	۲/۰

علت مهاجرت برای کل مهاجران وارد شده بین استانی به ترتیب، پیروی از خانوار (۴۳/۴)، عامل اشتغال (۱۹/۹)، تحصیل (۱۳/۸)، انجام یا پایان خدمت و وظیفه (۱۰/۱)، دستیابی به مسکن مناسب‌تر (۴/۲) و پایان تحصیل (۱/۲) درصد است. عمده‌ترین علت مهاجرت مهاجران وارد شده بین استانی بجز در استان بوشهر پیروی از خانوار بوده است که در استان بوشهر اشتغال عامل عمده مهاجرت مهاجران وارد شده از استان‌های دیگر کشور است. در استان‌های مرزی کشور بعد از عامل پیروی از خانوار، انجام یا پایان خدمت و وظیفه دلیل مهاجران وارد شده به این استان‌ها بوده است. در استان‌های آذربایجان شرقی، خراسان جنوبی، سمنان، فارس، قم، کرمان، کهگیلویه و بویراحمد، مازندران، همدان و یزد بعد از عامل پیروی از خانوار، تحصیل عامل عمده مهاجرت مهاجران وارد شده به این استان‌ها است.

جدول ۱۰. درصد مهاجران وارد شده بین استانی برحسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

استان و علت مهاجرت	جستجوی کار	جستجوی کار بهتر	انتقال شغلی	تحصیل	پایان تحصیل	انجام یا پایان خدمت و وظیفه	دستیابی به مسکن مناسب‌تر	پیروی از خانوار	سایر
کل استانها	۸/۵	۵/۱	۶/۳	۱۳/۸	۱/۲	۱۰/۱	۴/۲	۴۳/۴	۶/۵
بوشهر	۲۶/۸	۷/۵	۷/۱	۷/۵	-/۲	۷/۸	۱/۲	۳۷/۸	۲/۱
تهران	۱۴/۲	۶/۴	۵/۴	۱۰/۸	-/۶	۲/۴	۴/۳	۴۹/۰	۵/۸
هرمزگان	۱۳/۱	۷/۹	۱۱/۸	۶/۵	-/۳	۱۴/۸	-/۲	۴۱/۹	۲/۰
یزد	۱۳/۶	۵/۵	۱۲/۶	۳۴/۸	-/۲	۶/۹	۱/۵	۳۷/۲	۵/۵
مرکزی	۱۲/۰	۵/۷	۴/۱	۱۳/۱	-/۲	۹/۶	۲/۹	۴۵/۱	۶/۰
قزوین	۱۰/۲	۵/۳	۵/۶	۱۱/۲	-/۲	۱۱/۸	۳/۵	۴۴/۸	۵/۹
سمنان	۹/۲	۴/۰	۴/۶	۳۴/۱	-/۳	۱۰/۳	۱/۴	۳۱/۲	۴/۰
البرز	۸/۹	۴/۴	۳/۹	۲/۲	-/۳	-/۲	۱۴/۲	۵۴/۹	۹/۴
خوزستان	۷/۳	۴/۶	۹/۳	۱۴/۱	۱/۰	۱۶/۶	۲/۲	۳۹/۱	۴/۹
قم	۶/۷	۳/۸	۴/۸	۲۳/۶	-/۲	۲/۸	۲/۱	۳۷/۰	۷/۶
خراسان رضوی	۵/۹	۵/۴	۷/۰	۱۰/۲	۱/۶	۱۱/۸	۲/۹	۴۶/۰	۸/۲
ایلام	۵/۸	۳/۳	۱۱/۱	۱۵/۷	۶/۷	۲۲/۶	۱/۲	۳۹/۰	۳/۱
کرمانشاه	۵/۸	۳/۴	۷/۹	۱۰/۸	۲/۱	۲۳/۹	۲/۰	۳۸/۱	۵/۳
اصفهان	۵/۵	۴/۴	۶/۱	۱۶/۸	۱/۰	۸/۵	۴/۰	۴۴/۳	۸/۶
کهگیلویه و بویراحمد	۵/۴	۳/۶	۵/۹	۲۵/۶	۵/۴	۸/۴	۲/۸	۳۷/۹	۴/۴
خراسان شمالی	۵/۳	۵/۵	۶/۲	۱۱/۷	۳/۳	۱۷/۶	۳/۰	۴۰/۱	۶/۱
چهارمحال و بختیاری	۴/۸	۴/۸	۶/۱	۱۴/۸	۱/۲	۱۲/۸	۵/۴	۴۰/۵	۷/۳
کرمان	۵/۱	۳/۷	۶/۳	۲۸/۹	۱/۲	۱۷/۲	۱/۵	۳۰/۶	۴/۵
لرستان	۵/۰	۴/۴	۹/۷	۱۳/۵	۱/۲	۷/۳	۳/۴	۳۶/۸	۷/۰
فارس	۴/۸	۳/۹	۷/۸	۱۷/۷	۲/۸	۱۴/۵	۲/۷	۳۸/۲	۶/۷
مازندران	۴/۸	۵/۵	۶/۹	۱۹/۱	۱/۳	۱۰/۲	۳/۷	۴۰/۱	۷/۰
آذربایجان غربی	۴/۸	۴/۳	۶/۸	۱۷/۱	۱/۳	۱۹/۴	۲/۳	۳۶/۷	۶/۳
گیلان	۴/۶	۵/۲	۶/۸	۷/۶	۱/۲	۱۰/۹	۵/۰	۴۷/۶	۹/۹
کردستان	۴/۵	۴/۲	۸/۵	۱۳/۰	۳/۲	۱۹/۸	۲/۴	۳۹/۴	۴/۴
اردبیل	۴/۲	۳/۹	۴/۴	۱۰/۷	۲/۹	۲۶/۲	۳/۱	۳۶/۵	۷/۴
زنجان	۴/۲	۳/۸	۵/۳	۱۹/۹	۱/۳	۲۳/۷	۲/۳	۳۲/۳	۶/۵
همدان	۴/۰	۴/۳	۷/۳	۲۲/۴	۱/۲	۱۲/۶	۳/۱	۳۷/۹	۶/۲
گلستان	۳/۹	۴/۹	۵/۹	۱۲/۶	۲/۰	۱۸/۴	۳/۰	۴۲/۳	۶/۲
سیستان و بلوچستان	۳/۷	۳/۰	۱۲/۰	۲۲/۷	-/۳	۳۳/۱	-/۸	۳۱/۷	۲/۰
آذربایجان شرقی	۳/۶	۴/۰	۶/۷	۲۳/۱	-/۹	۱۶/۰	۲/۲	۳۴/۹	۶/۸
خراسان جنوبی	۳/۵	۴/۱	۷/۶	۲۰/۴	۱/۴	۲۰/۶	۱/۶	۳۵/۴	۴/۸

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

همچنین بر اساس یافته‌های این جدول، بیشترین درصد مهاجرانی بین استانی که به‌خاطر جستجوی کار اقدام به مهاجرت کرده‌اند، به‌ترتیب وارد استان‌های بوشهر (۲۶/۸)، تهران (۱۴/۲)، هرمزگان (۱۳/۱)، یزد (۱۲/۶) و مرکزی (۱۲/۰) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر جستجوی کار بهتر، به‌ترتیب وارد استان‌های هرمزگان (۷/۹)، بوشهر (۷/۵)، تهران (۶/۴) و مرکزی (۵/۷) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر انتقال شغلی، به‌ترتیب وارد استان‌های سیستان و بلوچستان (۱۲/۰)، هرمزگان (۱۱/۸)، ایلام (۱۱/۱) و لرستان (۹/۷) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر تحصیل، به‌ترتیب وارد استان‌های سمنان (۳۴/۱)، کرمان (۲۸/۹)، کهگیلویه و بویراحمد (۲۵/۶) و یزد (۲۴/۸) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر انجام یا پایان خدمت وظیفه، به‌ترتیب وارد استان‌های اردبیل (۲۶/۲)، کرمانشاه (۲۳/۹)، زنجان (۲۳/۷) و سیستان و بلوچستان (۲۳/۱) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر دستیابی به مسکن مناسب‌تر به‌ترتیب وارد استان‌های البرز (۱۴/۲)، چهارمحال و بختیاری (۵/۴)، گیلان (۵/۰) و تهران (۴/۳) درصد بوده است (جدول ۱۰). علت مهاجرت مهاجران داخل استانی برای کل استان‌ها به‌ترتیب، پیروی از خانوار (۴۹/۲)، دستیابی به مسکن مناسب‌تر (۱۵/۶)، تحصیل و پایان تحصیل (۱۳/۷) و عامل اشتغال (۱۰/۵) درصد است. پیروی از خانوار که بیشتر یک امر تبعی است عامل عمده مهاجران داخل استانی است. در استان‌های آذربایجان شرقی و غربی، اصفهان، البرز، تهران، خوزستان، قزوین، قم، گیلان و مازندران دستیابی به مسکن مناسب‌تر و در بقیه استان‌ها تحصیل و عامل اشتغال بعد از پیروی از خانوار عامل مهاجرت هستند.

همچنین بر اساس یافته‌های این جدول، در بین استان‌های کشور، بیشترین درصد مهاجران داخل استانی که به‌خاطر جستجوی کار، اقدام به مهاجرت کرده‌اند به‌ترتیب برای استان‌های بوشهر (۷/۷)، یزد (۶/۴)، خراسان رضوی (۶/۳) و مرکزی (۶/۳) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر جستجوی کار بهتر، به‌ترتیب برای استان‌های خراسان رضوی (۴/۶)، بوشهر (۳/۶)، آذربایجان غربی (۳/۵) و کردستان (۳/۵) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر انتقال شغلی، به‌ترتیب برای استان‌های سیستان و بلوچستان (۷/۰)، ایلام (۶/۸)، بوشهر (۵/۶) و هرمزگان (۵/۵) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر تحصیل، به‌ترتیب برای استان‌های کرمان (۳۳/۶)، خراسان جنوبی (۳۲/۲)، زنجان (۳۰/۰)، خراسان شمالی (۲۹/۰) و همدان (۲۷/۱) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر انجام یا پایان خدمت وظیفه، به‌ترتیب برای استان‌های اردبیل (۸/۸)، ایلام (۷/۶)، خراسان شمالی (۶/۶) و آذربایجان شرقی (۶/۴) درصد. بیشترین درصد به‌خاطر دستیابی به مسکن مناسب‌تر، به‌ترتیب برای استان‌های تهران (۲۵/۸)، البرز (۲۳/۸)، مازندران (۲۱/۰)، قم (۲۰/۷) و قزوین (۱۹/۰) درصد بوده است (جدول ۱۱).

علت مهاجرت برای کل مهاجران خارج شده از استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰ به‌ترتیب، پیروی از خانوار (۴۳/۴)، عامل اشتغال (۱۹/۹)، تحصیل (۱۳/۸)، انجام یا پایان خدمت وظیفه (۱۰/۱)، دستیابی به مسکن مناسب‌تر (۴/۲) و پایان تحصیل (۱/۲) درصد بوده است.

عامل پیروی از خانوار در میان زنان و کودکان بیشتر است. عامل اشتغال بعد از پیروی از خانوار بجز در استان آذربایجان غربی در دیگر استان‌های کشور دومین علت مهاجرت است. در استان‌های مرزی کشور انجام یا پایان خدمت وظیفه یکی از عوامل اصلی مهاجرت برای مردان بوده است.

همچنین بر اساس یافته‌های این جدول، در بین استان‌های کشور، بیشترین درصد مهاجران خارج شده از استان‌ها که به خاطر جستجوی کار، اقدام به مهاجرت کرده‌اند، به ترتیب برای استان‌های گیلان (۱۵/۰)، همدان (۱۳/۷)، اردبیل (۱۳/۳)، چهارمحال و بختیاری (۱۳/۲) و خراسان شمالی (۱۳/۰) درصد. بیشترین درصد به خاطر جستجوی کار بهتر، به ترتیب برای استان‌های گیلان (۶/۸)، اردبیل (۶/۴)، مرکزی (۶/۴) و همدان (۶/۴) درصد. بیشترین درصد به خاطر انتقال شغلی، به ترتیب برای استان‌های بوشهر (۱۰/۹)، هرمزگان (۱۰/۸)، سیستان و بلوچستان (۸/۵)، خراسان جنوبی (۷/۷) و خوزستان (۷/۷) درصد. بیشترین درصد به خاطر تحصیل، به ترتیب برای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد (۲۷/۷)، ایلام (۲۵/۹)، فارس (۳۲/۲)، زنجان (۲۴/۹) و یزد (۲۲/۵) درصد. بیشترین درصد به خاطر انجام یا پایان خدمت وظیفه، به ترتیب برای استان‌های آذربایجان غربی (۲۳/۵)، سیستان و بلوچستان (۱۸/۰)، کردستان (۱۷/۶) و خراسان جنوبی (۱۶/۶) درصد. بیشترین درصد به خاطر دستیابی به مسکن مناسب‌تر، به ترتیب برای استان‌های تهران (۹/۴)، البرز (۸/۵)، قزوین (۴/۶) و کهگیلویه و بویراحمد (۴/۳) درصد بوده است (جدول ۱۲).

جدول ۱۱. درصد مهاجران داخل استانی در استان های کشور برحسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

استان و علت مهاجرت	جمع	جستجوی کار	جستجوی کار بهتر	انتقال شغلی	تحصیل	پایان تحصیل	انجام یا پایان خدمت وظیفه	دستیابی به مسکن مناسب تر	پیروی از خانوار	سایر	اظهار نشده
کل	۳۱۰۳۴۲۷	۴/۳	۲/۸	۲/۴	۱۳/۱	-/۶	۳/۳	۱۵/۶	۴۹/۳	۶/۳	۱/۶
آذربایجان شرقی	۱۲۹۷۷۲	۳/۲	۲/۶	۳/۷	۱۴/۷	-/۵	۶/۴	۱۷/۳	۴۳/۷	۶/۰	۲/۰
آذربایجان غربی	۱۲۶۹۱۰	۵/۵	۳/۵	۴/۰	۱۲/۷	-/۴	۴/۰	۱۳/۳	۴۸/۹	۵/۴	۲/۴
اردبیل	۴۰۴۹۴	۳/۶	۲/۹	۴/۲	۱۷/۰	۱/۷	۸/۸	۹/۰	۴۶/۳	۵/۴	۱/۱
اصفهان	۲۰۵۰۸۳	۴/۰	۲/۸	۲/۹	۸/۸	-/۴	۳/۲	۱۷/۲	۵۱/۵	۷/۸	۱/۳
البرز	۹۰۱۰۰	۳/۶	۱/۸	۱/۵	-/۹	-/۱	-/۲	۳۳/۸	۵۷/۷	۸/۷	۱/۷
ایلام	۲۳۷۶۴	۴/۶	۲/۵	۶/۸	۱۳/۶	۱/۷	۷/۶	۱۰/۷	۴۵/۹	۵/۱	۱/۵
بوشهر	۵۷۲۶۸	۷/۷	۳/۶	۵/۶	۱۳/۹	-/۶	۲/۹	۱۱/۳	۴۷/۷	۴/۹	۱/۸
تهران	۴۹۸۷۲۴	۳/۴	۱/۸	۱/۸	۱/۵	-/۱	-/۵	۲۵/۶	۵۶/۳	۷/۲	۱/۸
چهارمحال و بختیاری	۳۴۶۶۵	۱/۵	۱/۹	۲/۶	۱۴/۳	-/۳	۱/۳	۸/۹	۲۷/۷	۲/۸	۱/۴
خراسان جنوبی	۴۸۷۶۶	۳/۷	۲/۵	۴/۳	۳۲/۲	-/۹	۲/۸	۸/۷	۴۰/۸	۳/۵	-/۷
خراسان رضوی	۲۶۷۷۷۴	۶/۳	۴/۶	۴/۲	۱۵/۹	-/۸	۳/۱	۱۰/۱	۳۷/۶	۶/۳	۱/۳
خراسان شمالی	۴۶۶۵۵	۴/۴	۳/۳	۳/۵	۲۹/۰	۱/۴	۶/۶	۹/۱	۳۶/۳	۴/۹	۱/۴
خوزستان	۱۶۳۳۰۰	۵/۳	۲/۵	۳/۸	۱۱/۵	-/۴	۴/۸	۱۴/۰	۴۸/۳	۷/۳	۲/۱
زنجان	۳۹۴۶۰	۴/۱	۳/۹	۲/۸	۳/۰	-/۸	۵/۳	۹/۹	۳۶/۵	۶/۳	۱/۶
سمنان	۲۴۴۶۰	۶/۰	۳/۰	۴/۹	۱۹/۷	-/۴	۲/۷	۱۳/۳	۴۲/۸	۵/۲	۲/۰
سیستان و بلوچستان	۶۲۹۷۳	۴/۱	۲/۴	۷/۰	۱۹/۴	-/۳	۳/۴	۸/۸	۴۸/۳	۴/۳	۲/۱
فارس	۲۵۳۸۴۷	۵/۰	۳/۴	۳/۹	۱۸/۵	۱/۱	۳/۹	۱۲/۳	۴۵/۰	۵/۵	۱/۵
قزوین	۴۹۱۹۲	۴/۲	۲/۵	۲/۲	۷/۸	-/۲	۲/۳	۱۹/۰	۵۳/۳	۶/۸	۱/۸
قم	۱۲۷۸۲	۳/۹	۲/۰	۱/۷	۳/۸	-/۲	۱/۲	۲۰/۷	۵۸/۱	۶/۷	۱/۸
کردستان	۸۸۴۹۴	۶/۱	۳/۵	۴/۰	۱۸/۴	۱/۲	۴/۴	۹/۱	۴۸/۶	۴/۰	-/۸
کرمان	۱۱۶۲۰۶	۴/۲	۲/۷	۴/۰	۳۳/۶	-/۸	۲/۹	۹/۶	۳۵/۴	۵/۳	۱/۶
کرمانشاه	۶۷۳۳۴	۵/۶	۲/۳	۵/۱	۱۲/۲	-/۴	۵/۴	۱۲/۴	۵۰/۴	۵/۰	۱/۲
کهگیلویه و بویراحمد	۴۸۶۶۲	۳/۷	۲/۵	۴/۲	۱۷/۸	۱/۴	۱/۲	۱۰/۸	۵۳/۵	۴/۱	-/۸
گلستان	۹۳۴۶۸	۲/۴	۲/۵	۲/۵	۱۱/۳	-/۴	۳/۸	۱۲/۸	۵۷/۷	۵/۵	۱/۰
گیلان	۱۲۹۸۹۵	۲/۷	۲/۵	۳/۰	۵/۵	-/۵	۳/۰	۱۸/۷	۵۵/۲	۷/۹	۱/۰
لرستان	۳۸۷۵۸	۴/۲	۲/۳	۴/۵	۱۵/۳	-/۷	۲/۴	۱۳/۹	۴۹/۳	۵/۵	۱/۹
مازندران	۱۴۲۰۴۳	۲/۴	۲/۴	۲/۷	۶/۹	-/۵	۳/۵	۲۱/۰	۵۱/۹	۶/۸	۱/۸
مرکزی	۵۱۰۹۷	۶/۳	۳/۲	۳/۱	۱۳/۶	-/۳	۲/۷	۱۳/۰	۵۰/۳	۶/۴	۱/۱
هرمزگان	۵۷۹۶۷	۶/۱	۳/۴	۵/۵	۲۶/۳	-/۸	۳/۷	۹/۲	۴۰/۰	۲/۴	۱/۷
همدان	۵۴۴۶۴	۳/۴	۲/۷	۳/۴	۳۷/۱	-/۵	۳/۶	۱۲/۱	۴۰/۶	۵/۲	۱/۴
یزد	۴۱۲۷۰	۶/۴	۳/۳	۳/۴	۱۵/۶	-/۵	۲/۴	۱۳/۲	۳۷/۷	۶/۱	۱/۵

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

جدول ۱۲. درصد مهاجران خارج شده از استان‌های کشور برحسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۵

استان و علت مهاجرت	جمع	جستجوی کار	جستجوی کار بهتر	انتقال شغلی	تحصیل	پایان تحصیل	انجام یا پایان خدمت و وظیفه	دستیابی به مسکن مناسب‌تر	پیروی از خانوار	سایر	اظهار نشده
کل	۱۹۱۵۸۳۸	۸/۵	۵/۱	۶/۳	۱۳/۸	۱/۲	۱۰/۱	۴/۲	۴۳/۴	۶/۵	۰/۹
آذربایجان شرقی	۷۲۵۰۹	۱۱/۳	۵/۵	۵/۵	۱۱/۶	۱/۸	۱۲/۹	۲/۷	۴۲/۷	۵/۰	۱/۰
آذربایجان غربی	۵۲۲۶۶	۸/۱	۴/۵	۵/۱	۱۹/۴	۱/۲	۲۳/۵	۱/۶	۳۲/۲	۳/۵	۰/۹
اردبیل	۴۰۲۷۵	۱۳/۳	۶/۴	۴/۰	۱۲/۲	-/۸	۸/۱	۳/۲	۴۶/۳	۴/۸	۰/۹
اصفهان	۹۳۶۳۱	۷/۵	۵/۴	۶/۶	۲۰/۰	۱/۶	۹/۲	۲/۵	۴۰/۱	۶/۳	۰/۹
البرز	۹۸۸۴۰	۶/۵	۴/۹	۵/۱	۹/۰	-/۳	۴/۶	۸/۵	۴۹/۸	۱۰/۲	۱/۲
ایلام	۱۸۷۰۰	۹/۱	۴/۱	۷/۱	۲۵/۹	-/۸	۱۱/۱	۱/۴	۳۶/۲	۳/۶	۰/۸
بوشهر	۲۷۶۶۱	۴/۴	۳/۶	۱۰/۹	۱۳/۷	-/۹	۱۳/۰	۳/۳	۴۳/۰	۶/۲	۱/۱
تهران	۴۰۴۹۰۸	۴/۸	۴/۷	۶/۱	۹/۰	-/۹	۷/۰	۹/۴	۴۷/۲	۹/۹	۱/۰
چهارمحال و بختیاری	۳۱۸۳۶	۱۳/۲	۶/۲	۴/۵	۲۰/۱	-/۷	۷/۳	۳/۲	۳۹/۵	۴/۵	۰/۹
خراسان جنوبی	۱۷۷۰۲	۷/۵	۴/۳	۷/۷	۱۷/۳	۲/۶	۱۶/۶	۱/۲	۳۷/۴	۴/۶	۰/۷
خراسان رضوی	۱۱۶۱۱۷	۹/۰	۵/۶	۶/۶	۱۷/۰	۱/۲	۱۱/۱	۲/۰	۴۱/۶	۵/۰	۰/۹
خراسان شمالی	۳۰۵۹۷	۱۳/۰	۶/۲	۵/۸	۱۷/۳	-/۸	۹/۳	۱/۶	۴۱/۶	۳/۳	۱/۰
خوزستان	۱۱۵۶۳۲	۶/۰	۳/۴	۷/۷	۱۱/۴	۱/۰	۱۲/۸	۳/۹	۴۴/۲	۸/۸	۰/۹
زنجان	۲۷۱۷۵	۱۲/۹	۵/۶	۵/۴	۱۰/۴	۱/۷	۱۰/۶	۲/۶	۴۵/۰	۴/۷	۱/۱
سمنان	۲۳۴۹۰	۶/۶	۵/۷	۷/۱	۹/۸	۲/۸	۱۴/۷	۳/۰	۴۳/۳	۵/۹	۱/۱
سیستان و بلوچستان	۶۱۰۱۰	۷/۵	۲/۸	۸/۵	۴/۷	۱/۳	۱۸/۰	۱/۹	۴۶/۶	۶/۵	۱/۲
فارس	۹۹۶۱۷	۱۰/۲	۵/۰	۷/۴	۲۴/۹	۱/۰	۱۰/۶	۱/۹	۳۴/۴	۴/۰	۰/۷
قزوین	۳۸۴۰۲	۸/۶	۵/۳	۵/۳	۱۰/۹	۱/۱	۸/۸	۴/۶	۴۷/۰	۷/۴	۱/۰
قم	۴۱۳۴۵	۶/۱	۴/۵	۷/۵	۱۴/۳	۱/۲	۴/۹	۳/۴	۵۰/۴	۶/۷	۱/۱
کردستان	۴۷۴۴۰	۱۱/۲	۴/۶	۵/۷	۱۷/۳	-/۸	۱۷/۶	۱/۶	۳۷/۳	۲/۹	۰/۹
کرمان	۴۴۴۰۸	۷/۷	۴/۳	۶/۰	۱۹/۷	۱/۹	۱۴/۲	۱/۸	۳۸/۵	۴/۸	۱/۰
کرمانشاه	۷۷۹۵۰	۱۲/۳	۵/۳	۵/۶	۱۶/۴	-/۷	۱۰/۶	۲/۰	۴۲/۳	۳/۹	۰/۹
کهگیلویه و بویراحمد	۱۷۳۵۶	۹/۰	۴/۳	۴/۴	۲۷/۷	۱/۰	۶/۵	۴/۳	۳۷/۳	۴/۷	۰/۸
گلستان	۳۷۵۸۶	۱۲/۵	۶/۰	۵/۳	۱۴/۸	۱/۲	۱۰/۷	۱/۹	۴۲/۰	۴/۴	۰/۹
گیلان	۵۶۷۰۲	۱۵/۰	۶/۸	۵/۰	۱۲/۶	۱/۰	۸/۴	۲/۴	۴۲/۵	۵/۶	۰/۷
لرستان	۶۱۳۶۴	۱۲/۱	۵/۷	۶/۸	۱۵/۴	-/۸	۸/۹	۲/۰	۴۳/۷	۳/۸	۰/۹
مازندران	۵۴۲۳۲	۸/۷	۵/۸	۶/۴	۱۸/۵	۲/۸	۸/۵	۲/۶	۴۰/۱	۵/۹	۰/۷
مرکزی	۴۴۰۲۸	۱۰/۵	۶/۴	۵/۴	۱۱/۴	۱/۶	۷/۸	۳/۱	۴۶/۶	۶/۳	۱/۰
هرمزگان	۴۳۸۳۱	۴/۷	۴/۰	۱۰/۸	۹/۸	-/۶	۱۴/۷	۲/۶	۴۵/۴	۶/۳	۱/۱
همدان	۶۴۴۲۳	۱۳/۷	۶/۴	۶/۳	۱۰/۰	۱/۲	۷/۹	۲/۴	۴۶/۹	۴/۴	۰/۹
یزد	۲۴۸۰۴	۷/۹	۵/۳	۴/۹	۲۲/۵	۳/۶	۹/۳	۲/۲	۳۷/۶	۵/۸	۰/۹

منبع: محاسبه شده توسط نگارندگان بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰

بر حسب مدت اقامت

مدت اقامت از معیارهای است که می‌تواند روند افزایشی مهاجرت را به مناطق شهری و روستایی در سال‌های مختلف معلوم و همچنین پایداری و سکونت دائمی یا مهاجرت دوباره مهاجرین را به سایر مناطق و یا به محل تولد خود مشخص سازد و اندازه‌گیری رشد جمعیت را در مناطق مختلف که یکی از نیازهای برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی در هر

جامعه‌ای است، تسهیل نماید (نوراللهی، ۱۳۷۷: ۱۱). در همه استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰ بیشترین درصد مهاجران وارد شده برای مهاجرتی است که مدت اقامت آنها ۱ سال بوده عوضلی‌پور و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه خود به آن اشاره می‌کنند. کمترین درصد برای کسانی است که ۵ سال اقامت داشته‌اند. درصد مهاجرتی که کمتر از ۱ سال وارد استان‌های کشور شده برای خراسان جنوبی (۲۷/۰)، آذربایجان غربی، تهران، خوزستان، سمنان، سیستان و بلوچستان، قزوین، قم، کرمان، لرستان، مازندران و هرمزگان (بین ۱۴ تا ۲۰) درصد و در ۱۹ بقیه استان‌های کشور (بین ۲۰ تا ۲۴) درصد بوده است (جدول ۱۳).

جدول ۱۳. درصد کل مهاجران وارد شده به استان‌های کشور برحسب مدت اقامت طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰

استان و مدت اقامت	کمتر از یکسال	سال ۱	سال ۲	سال ۳	سال ۴	سال ۵	اظهار نشده
کل	۱۹/۸	۲۸/۱	۲۰/۱	۱۶/۱	۱۱/۳	۱/۷	۳/۰
سمنان	۱۴/۸	۳۴/۲	۲۱/۹	۱۴/۲	۹/۲	۱/۴	۴/۱
سیستان و بلوچستان	۱۴/۵	۳۳/۷	۲۰/۱	۱۵/۶	۸/۷	۱/۵	۶/۰
کرمان	۱۴/۷	۳۳/۶	۲۲/۵	۱۵/۴	۹/۱	۱/۵	۳/۳
هرمزگان	۱۹/۰	۳۱/۸	۱۹/۰	۱۵/۴	۹/۴	۱/۸	۳/۶
خوزستان	۱۷/۲	۳۰/۷	۱۹/۳	۱۶/۴	۱۰/۶	۲/۰	۳/۷
لرستان	۱۵/۴	۲۹/۸	۲۰/۹	۱۶/۰	۱۰/۹	۲/۲	۴/۹
مازندران	۱۹/۴	۲۹/۵	۲۰/۰	۱۶/۱	۱۰/۷	۱/۷	۲/۶
تهران	۱۸/۳	۲۷/۸	۲۰/۴	۱۶/۷	۱۱/۹	۱/۶	۳/۳
ایلام	۲۱/۶	۲۸/۷	۱۹/۶	۱۵/۰	۱۰/۶	۱/۷	۲/۹
قم	۱۶/۷	۲۸/۶	۱۹/۸	۱۶/۹	۱۳/۴	۲/۴	۲/۱
کرمانشاه	۲۲/۵	۲۸/۶	۱۸/۸	۱۴/۹	۹/۷	۱/۶	۳/۹
همدان	۲۰/۹	۲۸/۸	۱۹/۵	۱۵/۱	۱۰/۶	۱/۷	۳/۴
یزد	۲۲/۰	۲۸/۵	۲۰/۵	۱۴/۸	۹/۲	۱/۴	۲/۶
فارس	۲۰/۷	۲۸/۴	۲۰/۷	۱۵/۷	۱۰/۳	۱/۶	۲/۶
کهگیلویه و بویراحمد	۲۰/۴	۲۸/۴	۲۱/۲	۱۶/۴	۱۰/۵	۱/۰	۲/۰
آذربایجان غربی	۱۵/۸	۲۸/۰	۲۰/۱	۱۶/۹	۱۱/۸	۲/۳	۵/۰
خراسان شمالی	۲۲/۳	۲۷/۹	۲۱/۱	۱۵/۵	۱۰/۲	۱/۴	۱/۶
زنجان	۲۱/۲	۲۷/۸	۲۰/۳	۱۶/۰	۱۰/۸	۲/۲	۱/۷
خراسان رضوی	۲۰/۱	۲۷/۶	۲۰/۷	۱۵/۹	۱۰/۹	۱/۴	۳/۴
گلستان	۲۲/۷	۲۷/۶	۱۹/۲	۱۵/۵	۱۱/۳	۲/۰	۱/۸
قزوین	۱۸/۴	۲۷/۵	۲۰/۲	۱۷/۴	۱۳/۰	۱/۷	۱/۸
چهارمحال و بختیاری	۲۰/۵	۲۷/۴	۲۰/۷	۱۵/۵	۱۰/۸	۱/۸	۳/۳
آذربایجان شرقی	۲۰/۵	۲۷/۴	۱۹/۱	۱۵/۶	۱۱/۸	۲/۲	۳/۴
کردستان	۲۱/۴	۲۷/۳	۲۰/۱	۱۶/۴	۱۱/۲	۱/۳	۲/۳
بوشهر	۲۴/۵	۲۷/۱	۱۸/۴	۱۴/۰	۹/۹	۱/۳	۴/۷
گیلان	۲۰/۸	۲۶/۴	۱۹/۵	۱۷/۲	۱۲/۶	۱/۷	۱/۷
اردبیل	۲۰/۷	۲۶/۳	۱۹/۵	۱۶/۴	۱۲/۱	۲/۰	۲/۸
اصفهان	۲۲/۳	۲۶/۱	۱۹/۶	۱۵/۹	۱۲/۳	۱/۶	۲/۱
البرز	۲۰/۱	۲۵/۸	۱۹/۲	۱۶/۷	۱۳/۶	۱/۹	۲/۸
خراسان جنوبی	۲۷/۰	۲۵/۳	۲۰/۰	۱۴/۸	۸/۵	۱/۱	۳/۳
مرکزی	۲۲/۱	۲۵/۴	۲۰/۲	۱۶/۵	۱۲/۴	۱/۸	۱/۶

نتیجه گیری

روند تحولات نسبت مهاجر به جمعیت کل کشور روندی افزایش داشته و از ۱۴۹ نفر مهاجر در مقابل هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت کل کشور در سال ۱۳۳۵، به ۱۸۶ نفر در سال ۱۳۸۵ و ۷۶ نفر مهاجر در سال ۱۳۹۰ رسیده است. علت کاهش در سال ۱۳۹۰ به خاطر کاهش مدت سرشماری از ۱۰ سال به ۵ سال بوده است. از مجموع ۵۵۳۴۶۶۶ نفر مهاجری که طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ محل سکونت خود را ترک کرده و در محلی غیر از محل اقامت قبلی خود ساکن شده‌اند، محل اقامت قبلی (۹۲/۰) درصد داخل کشور، (۱/۹) درصد خارج از کشور و (۶/۱) درصد نیز محل اقامت قبلی خود را اظهار نکرده‌اند. از ۵۰۸۹۳۵۴ نفر مهاجر داخل کشور، (۶۱/۰) درصد برون‌استانی و (۳۹/۰) درصد درون‌استانی بوده‌اند.

حدود نیمی از کل مهاجران جابجا شده در کشور، در استان‌های تهران، خراسان رضوی، اصفهان، فارس، البرز و خوزستان، و درصد کمتری در استان‌های چهارمحال و بختیاری، و ایلام جابجا شده‌اند. بیشترین تعداد مهاجرین وارد شده برون‌استانی، وارد استان‌های تهران، البرز، اصفهان و خراسان رضوی، و کمترین تعداد، وارد استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، چهارمحال و بختیاری و ایلام شده‌اند. از لحاظ جنسی مردان بیشتر از زنان در استان‌ها مهاجرت کرده‌اند، که به دلایل اشتغال، سربازی و تحصیل است. بالاترین نسبت جنسی در بین کل مهاجران جابجا شده در استان‌ها، برای استان‌های بوشهر، ایلام، سیستان و بلوچستان و هرمزگان که بیشتر از ۱۳۰ است. بالاترین نسبت جنسی برای مهاجران وارد شده بین استانی برای استان‌های بوشهر، ایلام و اردبیل که بیشتر از ۱۸۳ است. استان بوشهر مهاجرپذیر اما استان‌های ایلام و اردبیل مهاجرفرست هستند. کمترین نسبت جنسی برای استان‌های البرز و تهران است.

بیشترین مهاجران خارج شده از استان‌های کشور به ترتیب برای استان‌های تهران، خراسان رضوی، خوزستان، فارس و البرز، و کمترین به ترتیب برای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، خراسان جنوبی و ایلام بوده و برای مردان بیشتر از زنان است. بالاترین نسبت جنسی در بین مهاجران خارج شده از استان‌های کشور برای استان آذربایجان غربی و پایین‌ترین برای استان البرز است. بیشترین درصد مهاجران وارد شده خارج از کشور وارد استان‌های تهران، اصفهان، فارس و البرز، و کمترین وارد استان خراسان شمالی شده‌اند. بیشترین مهاجران داخل استانی برای استان‌های تهران، خراسان رضوی، فارس، اصفهان و خوزستان و کمترین برای استان‌های قم، ایلام و سمنان بوده است. مهاجرت داخل استانی هم مرد گزین بوده است و این وضعیت را می‌توان در ترکیب جنسی مهاجرین در استان‌های مشاهده نمود. بالاترین نسبت جنسی برای مهاجرین داخل استانی برای استان‌های سیستان و بلوچستان، هرمزگان و آذربایجان شرقی و کمترین برای استان‌های گیلان، همدان و گلستان است.

در همه استان‌ها بیشترین درصد مهاجران وارد شده برای جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال است. بنابراین می‌توان گفت که مهاجرت در استان‌های کشور جوان‌گزین است و جوانان بیشتر از بزرگسالان

تمایل به مهاجرت دارند. کودکان و سالمندان هم به پیروی از خانواده ناگزیر به مهاجرت می‌شوند. بیشتر از ۴۰ درصد از مهاجران خارج شده از استان‌های کشور از میان جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله بوده‌اند که این درصد در بعضی از استان‌ها مانند آذربایجان غربی، خراسان جنوبی، فارس و کردستان بیشتر از ۶۰ درصد جمعیت مهاجران خارج شده است.

علت مهاجرت مهاجران وارد شده بین استانی برای کل استان‌ها به ترتیب، پیروی از خانواده (۴۶/۲)، عامل اشتغال (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) با (۱۴/۹)، تحصیل (۱۳/۲)، دستیابی به مسکن مناسب‌تر (۱۰/۶)، انجام یا پایان خدمت وظیفه (۵/۸) و پایان تحصیل (۰/۸) درصد بوده است. برای استان‌ها، پیروی از خانوار در اکثر استان‌های کشور اولین علت مهاجرت است. دومین علت مهاجرت در بعضی از استان‌ها عامل اشتغال (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) بوده اما در بعضی از استان‌ها تحصیل بوده است. در استان‌های مرزی و استان غیر مرزی زنجان، بین ۸ تا ۱۵ درصد از علت ورود مهاجران انجام یا پایان خدمت وظیفه اعلام شده است. در استان‌های آذربایجان شرقی، البرز، تهران، قزوین، گیلان و مازندران بالای ۱۲ درصد از علت مهاجران وارد شده دستیابی به مسکن مناسب‌تر اعلام شده است. بنابراین در طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ استان تهران از استان‌هایی است که به دیگر استان‌های کشور مهاجر می‌فرستد و از استان‌های دیگر مهاجر می‌پذیرد. در رتبه‌بندی استان‌های کشور بر حسب مهاجران وارد شده و خارج شده و مهاجرت‌های داخل استانی استان تهران در جایگاه اول قرار دارد. تعداد خارج شدگان از این استان بیشتر از دیگر استان‌ها و بیشتر از وارد شدگان از استان‌های دیگر است. استان البرز بعد از استان تهران بیشترین مهاجران را از استان‌های دیگر پذیرفته است، اما از نظر مهاجر فرستی در جایگاهی پایین‌تری قرار دارد. مهاجرت بین استان‌های همجوار بیشتر و نهایتاً مهاجرت‌ها از استان‌های محروم‌تر به استان‌های برخوردارتر صورت گرفته است.

استان‌های مرزی کشور از استان‌ها محروم کشور و مهاجر فرست محسوب می‌شوند. نکته مهم اینکه استان تهران که در سرشماری‌های گذشته به‌عنوان استانی مهاجرپذیر از آن نام برده می‌شود، اما در این دوره سرشماری به‌عنوان استانی مهاجرفرست محسوب می‌شود که یکی از دلایل آن می‌تواند به تقسیمات استانی باشد که در سال ۱۳۸۷ انجام گرفت و شهر کرج که به‌عنوان قطب اصلی مهاجرپذیری کشور محسوب می‌شد، از این استان تفکیک شده و با تعداد دیگری از شهرستان‌های استان تهران، استان البرز را به‌وجود آوردند. استان البرز به‌عنوان اولین قطب اصلی مهاجرپذیری، به‌ویژه در سال‌های اخیر مطرح بوده و رشد شدید جمعیت این استان از همین منظر قابل تحلیل است.

بیشتر مهاجران جابجا شده در کشور اعم از داخل استانی، بین استانی و خارج شده از استان‌ها از لحاظ جنسیت در میان مردان و از لحاظ ساختار سنی در بین جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله بوده است. جوانان بیشتر به خاطر عامل اشتغال، تحصیل و پایان خدمت تمایل به مهاجرت دارند. ملاحظه

می شود که در مهاجرت های انبوه، این علل پیروی از خانوار و اشتغال است که نقش تعیین کننده ایفا می کند. با تصمیم به مهاجرت سرپرست خانوارها، این همسر، فرزندان و سایر خویشاوندان وابسته به آنها هستند که مجبور می شوند در این جابجایی مکانی و جغرافیایی از آنها تبعیت کنند. در مناطق مرزی کشور، گزینه "انجام یا پایان خدمت وظیفه" به عنوان علت مهاجرت، بیشترین فراوانی نسبی را در این استان ها به خود اختصاص داده است.

منابع

- آسایش، حسین (۱۳۷۷)، «حرکات داخلی جمعیت ایران با تأکید بر مهاجرت روستایی (قسمت سوم)»، نشریه جهاد (ترویج کشاورزی و توسعه روستایی)، بهمن و اسفند ۱۳۷۷، دوره ۱۸، شماره ۲۱۴ و ۲۱۵.
- اصلانی، مجتبی، (۱۳۸۵)، «بررسی روند مهاجرت در جمهوری اسلامی ایران طی سه دهه اخیر و تأثیر آن بر امنیت ملی (با تأکید بر مهاجرت داخلی به تهران)»، فصلنامه جمعیت شماره ۵۶-۵۵.
- امانی، مهدی (۱۳۸۰)، «جمعیت‌شناسی عمومی»، تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- اوپرای، ا. س (۱۳۷۰)، «مهاجرت، شهرنشینی و توسعه»، ترجمه فرهنگ ارشاد، تهران: انتشارات مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۷۱)، «جمعیت شهرنشینی در ایران»، جلد اول، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۷۶)، «تحلیل جمعیت‌شناختی»، تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۸۰)، «مهاجرت»، تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- شیخی، محمد تقی (۱۳۷۹)، «تحلیل و کاربرد جمعیت‌شناسی»، تهران: انتشارات اشراقی.
- زرغامی، حسین (۱۳۸۸)، «نگاهی به تحولات شهرنشینی و مهاجرت در ایران»، پنجمین همایش انجمن جمعیت‌شناسی ایران.
- طاهرخانی، مهدی (۱۳۷۹)، «تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستا - شهری: جهت‌گیری‌ها و مباحث جدید»، فصلنامه توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۳ و ۴، پاییز ۱۶، زمستان ۱۳۷۹.
- عوضعلی پور، محمدصادق و همکاران (۱۳۸۸)، «بررسی رابطه شهرنشینی و مهاجرت و شاخص‌های توسعه انسانی»، پنجمین همایش انجمن جمعیت‌شناسی ایران.
- قاسمی اردهایی، علی (۱۳۸۵)، «بررسی علل مهاجرت روستائیان به شهرها در ایران با فراتحلیل پایان‌نامه‌های تحصیلی (مقطع زمانی ۸۳-۱۳۵۹)»، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۱.
- قاسمی اردهایی، علی و حسینی راد، علی (۱۳۸۷)، «جریان‌های مهاجرت داخلی ایران طی دهه ۸۵-۱۳۷۵»، فصلنامه جمعیت شماره ۶۶-۶۵.
- قاسمی اردهایی، علی و حسینی راد، علی (۱۳۸۷)، «جریان‌های مهاجرت داخلی و ویژگی‌های مهاجران به تفکیک استان»، تهران: پژوهشکده آمار.
- لهسایی زاده، عبدالعلی (۱۳۷۲)، «برنامه‌ریزی مهاجرت‌های داخلی»، شیراز: انتشارات نوید شیراز.
- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور»، تهران.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۲)، «مهاجرت و شهرنشینی در ایران»، تهران: دفتر انتشارات و اطلاع رسانی مرکز.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور»، تهران.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۶)، «مهاجرت‌های استانی (۸۵-۱۳۷۵) بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵»، تهران: دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور»، تهران.

- مشفق، محمود (۱۳۸۷)، «بررسی تحولات مهاجرت‌های داخلی و شهرنشینی در کشور از سال ۱۳۸۵-۱۳۵۵»، مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
- مشفق، محمود (۱۳۸۷)، «بررسی تغییرات ساختار مکانی مهاجرت‌های بین منطقه‌ای در ایران طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۵۵». نامه انجمن جمعیت شناسی ایران، سال سوم، شماره ۶، زمستان ۱۳۸۷.
- مهاجرانی، علی اصغر (۱۳۷۱)، «بررسی مهاجرت‌های داخلی در ایران»، رشد آموزش علوم اجتماعی، شماره ۱۳ و ۱۴.
- نوراللهی، طه (۱۳۸۹)، «مهاجرت‌های استانی در ایران (۱۳۸۵-۱۳۶۵)»، هفته نامه برنامه، سال نهم، شماره ۳۷۶.
- نوراللهی، طه (۱۳۷۷)، «مهاجرت داخلی در ایران طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۶۵»، فصلنامه جمعیت شماره ۲۴-۲۳.

